БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИ ИЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызылхоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетингеен

1953 июль 28 ВТОРНИК № 145 (2830)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА (1 арын).

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни «Иениң алдары» деп орденнер болгаш «Иениң медалы» деп медальдар-биле шаннаар дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: **Г. Кызыл-оол.**—Патрия эге организациязының отчёт-сонгулдалыг хуралы (2 арын).

П. Качалин.—Улуг суг оруу (2 арын).

Л. Скоробогатый.—Улуг найыралдың тудуу (2 арын).

Школаларны чаа өредилге чылынга чедиишкинниг белеткээр (3 арын).

В. Вожейко.—АКШ-тың ажылчы чоннарының амыдырал байдалының баксырааны (3—4 арыннар).

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

Сески область спартакиадазы (4 арын).

ЧОГААДЫКЧЫ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРНЫҢ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Партияның XIX съездизи бистин литература болгаш уран-чүүл ажылдакчыларывыстың мурнунгы харысалгалыг сорулгаларын салган.

Улустуң аас-кежииниң дугайында могаг чок сагыш салып турар Коммунистиг партия материалдыг болгаш сагыш-сеткилдиң бәйлакшылын тургузарын бодунуң сорулгазы кылдыр салып турар. Совет литератураның болгаш уран-чүүлдүк хөгжүлдезин ол мерген угаанныы-биле болгаш човангыры-биле углап башкарып турар. Идеология айтырыгларының талазы-биле ооң айтыышкынары литератураның болгаш уран-чүүлдүң чогаалдарынга амыдыралды ооң кол чүүлдеринге шынчы, делгеренгей болгаш бүгү тала-биле илергейлээрин, боттуг чүүлдериниң үлегерлиг чогаадылгазын дидим болгаш ханы боттандырарын хандырынче угланып турар. Совет улус бодунуң чогаалчыларындан болгаш чурукчуларындан көскү, шынчы, совет патриотизмниң болгаш улустарның найыралының эп-сеткили-биле синниккен, амыдыралды ооң хөгжүлдезин ёзугаар көргүзүп турар, миллион-миллион кижилерниң коммунистиг кижизидилгезиниң хөрээнге дузалап турар чогаалдарны манап турар.

Улус—чаа амыдыралдың тургузукчузу, төөгүнүң тургузукчузу, чаа оруктарның ажыдыкчызы, совет литератураның болгаш уран-чүүлдүң кол маадыры ол. Ол чогаалдар болза, улуг улуска —бодунуң күш-ажылы-биле, социалистиг ада-чуртту быжыглаарның талазы-биле бодунуң маадырлыг ажыл-чорудулгазы-биле төөгүнүң салымын шиитпирлеп турар тургузукчу улуска төлептиг болур ужурлуг. Ынчалзажок бисте амдаа чиг, бүлүртүп, утка талазы-биле шоолуг эвес, а харын-даа халтура байдалдыг номнар, шиилер, чуруктар эвээш эвес бар. Оларның тыптып келгени авторларның амыдыралды кошкак болгаш кыдыра билирин, мергежилиниң куду деннелдиинин, харыысалгазының четпезиниң дугайын херечилеп турар.

Улуска болгаш ооң улуг хөрээнге төлептиг чогаалдарны тургузарынга, чогаалчыларны, чурукчуларны композиторларны коммунистиг идеяның байдалынга кижизидеринге, оларны амыдырал-биле чоокшуладырынга, мергежилдиң аргаларын болбаазырадырынга литература болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчыларын катыштырып турар чогаадыкчы организациялар улуг рольду ойнаар ужурлуг. Ол организацияларның сорулгазы болза, уран-чүүл болгаш литература ажылдакчыларын катыштырары, чогаадылганың эң чугула айтырыгларын чедиишкинниг шиитпирлээринге оларга дузалаары, чогаадыкчы практиканы ханы—марксисчи байыдары болгаш уран-чүүл хөгжүлдезиниң амыдыралчы айтырыгларын аңаа үндезилеп тургузары болуп турар.

Чогаадыкчы организацияларның ажылында дыка улуг четпестер бар, ол четпестер чогаалчыларның, чурукчуларның, композиторларның боттарын шынчы чемелээшкинге таварыштырып турар. Кол четпес чүве болза идеялыг кижизидилгениң болгаш чогаадылганың айтырыгларын ол организацияларның кичээнгейиниң төвүнге үргүлчүүн айтырыы болдурбаанында болур. Совет чогаалчыларның Эвилели, совет чурукчуларның Эвилели, совет композиторларның Эвилели литератураның, чогаадылганың болгаш музыка уран-чүүлүнүң ажылдакчыларының ажылынга боттуг дузаны көргүзер хүлээлгелиглер. Ындыг турбуже ол Эвилелдериниң удуртукчу органнары саазын барымдалаан канцеляржы, аар-саар үүрмек чүүлдерге алзып, ынчангаш кол болгаш үндезин ажылдарга шуут когарал чедирип турарлар. Ол чорук уран-чүүлдүң чугула айтырыгларының талазы-биле эштин дискуссияларын калбартырынга, чаа чогаалдарны делгеренгей-биле чугаалажып көөрүнге, чогаадылганың дуржулгазын байыларынга шаптык болуп турар.

Чогаадыкчы организацияларның түннелдиг ажылын экижидериниң кол чүүлдериниң бирээзи болза, удуртулганың коллективтииниң принциптерин сагыыры болуп турар. Коллективтиг болуру—кандыг-даа хөй-ниити организацияларының удуртулгазының ажыл-чорудулгазының дээди принциви болур. Чогаалчыларның, музыкантыларның азы композиторларның коллективтиг киржилгези чокка ол организацияларның амыдыралының чаңгыс-даа чугула айтырыы шиитпирлетинмес, ол эң чугула принциптен чайлаар чорукту чүүн-биле-даа шынзыктырып шыдавас. Ындыг турда-ла совет чогаалчыларның Бүгү-эвилел съездизин чыылдырарының хуусаазы шагда-ла эрткени билдингир. Совет чогаалчылар Эвилелиниң баштаар чериниң пленуму үш чартык чыл иштинде чыглып көрбээн. 1950 чылдың эгезинде болуп эрткен сөөлгү пленум шүгүмчүлелдиң байдалының дугайында айтырыгны чугаалашкан болгаш сүмелер солчуушкунунга үндезилеп тургаш чогуур резолюцияны бадылаарын Эвилелдиң секретариадынга дааскан турган. Эвилелдиң секретариады пленумнуң шиитпирин үрээш, шүгүмчүлел айтырыгларының талазы-биле резолюцияны амдыгаа чедир бадылаваан. Совет чогаалчылар Эвилелиниң удуртукчу органнарының—баштаар чериниң президиумунуң болгаш секретариадының ажылында ёзу барымдалаар чорук ам-даа хөй. Президиумнуң болгаш секретариаттың чамдык кежигүннери ол органнарның ажылынга херек кырында кандыг-даа киржилгези чок болуп турар. Чогаалчылар Эвилелиниң парлалга органнарының редакция коллегиязының хөй кежигүннери ажылга киришпейн, чүгле санатынып турар.

Совет композиторлар Эвилелинде байдал оортан дээредевес, ында ёзулуг коллективтиг чорук база-ла чок, а хүлээп алдынган шиитпирлер нургулайында күүсетинмейн турар. Олла четпестер совет чурукчуларның Эвилелинде база бар, ооң удуртулгазы администрация—канцеляржы методтар-биле ажылдап, уран-чүүл ажылдакчыларының боттарының дузаламчызынга болгаш инициативазынга чогууру-биле даянмайн турар. Ол чорук уран-чүүл чогаадылгазының хөгжүлдезиниң четчип бышкан айтырыгларын тургузарынга чаягаар-ла моондак болуп турар.

Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлелдиң калбарыышкынының сула болуп турары чогаадыкчы организацияларның ажыл-чорудулгазынга, уран-чүүл кадрларының идеялыг болгаш чечен мергежил талазы-биле өзүлдезинге улуг когаралды таварыштырып турар. Чижээлээрге, совет чурукчулар Эвилелинде Эвилелдиң удуртукчуларының адрезинге угланган дорт болгаш принципиальдыг шүгүмчүлелдерни кончуг ховар дыннап болур. Идея-теориялыг ажылдың экижидилгезинге дузалап турар шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлелдиң бүгү талалыг калбарыышкыны чокка чогаадыкчы организацияларны идепкейжидери, мергежилдиң айтырыгларын дидим болгаш делгеренгей чугаалажып көөрү хандыртынмас деп чүве билдингир.

Бо талазы-биле литература журналдары болгаш солуннар чугула рольдуг болур ужурлуг. Ындыг турбуже Москваның литература журналдарының арыннарынга чогаалчылар Эвилелинің амыдыралының айтырыглары чыл-чылы-биле чырытынмайн турар. Республикаларның элээн хөй литература журналдары ол чорукту база өтүнүп турарлар.

Чурукчулар Эвилелиниң ажыл-чорудулгазында дыка улуг четпестерни «Искусство» журнал ыыт чок эрттирип турар. «Литературная газета» солун ССРЭ-ниң совет чогаалчылар Эвилелинге, республикаларның эвилелдеринге, Эвилелдиң крайларда болгаш областарда салбырларынга шүгүмчүлелди калбартыр талазыбиле бодунуң ролюн база-ла боттандырбайн турар.

Чогаадыкчы организациялар кижилер-биле ам-даа кошкак ажылдап турарлар, оларның кол сорулгазы—тус-тус чогаалчылар-биле, композиторлар-биле, чурукчулар-биле ажыл болур деп чүвени уттуп турарлар. Совет күрүне болгаш коммунистиг партия бистиң уран-чүүлүвүстүң хөгжүлдезиниң дугайында канчаар-даа аажок улуг сагыш салып турар. Улустарның культуразының эртинезин байыдып турар эки чогаал бүрүзү—бүгү совет кижилерге улуг чедиишкин болгаш улуг өөрүшкү болур. Чогаадыкчы организацияларның хүлээлгези—чечен чогаадылганың бүгү хөй талалыг хевирлерин болгаш жанрларын социалистиг реализмге үндезилеп хөгжүдери, чогаалчыларның тус-тус бот-мергежилин болгаш чогаадыкчы сонуургалдарын аңаа киириштирери болур. Организастыг ажылдың хевирлери көжүүн, ёзу барымдалаан чорукка туруп шыдавас болгаш шагүенин негелделеринге таарыштыр тургустунган турар ужурлуг. Чуруккчулар, композиторлар азы чогаалчылар-биле «эренгейлеп» ажылдап болбас. Талантылыг кижи бүрүзүн, ооң чогаадыкчы планнарын, ооң хереглелдерин болгаш негелделерин база кым деткимчени чүүлдүгзүнүп көөр байдалды, а чамдыкта харындаа эштин дорт болгаш ажык шүгүмчүлелин хереглеп турарын база билир херек. Чамдык чогаадыкчы организацияларның удуртулгазы бодунуң кол чогаадыкчы кадрларынга ам-даа четпес даянып турарлар. Эвилелдериниң ажыл-чорудулгазынга эң алдарлыг, талантылыг болгаш дуржулгалыг кижилерни безин кошкак киириштирип турар.

Чогаадыкчы организацияларның кайы хире ажылдап турарының үреттүннелдиг болурунуң хемчээкчизи болза, оларның аныяк кадрлар-биле ажылы болур. Бо талазы-биле медерелди түвүредип кээр улуг четпестер бар болуп турар. Чогаалдарын ниитилелден эки деп көрген чамдык аныяк композиторлар Эвилелден хоорулгаш, бодунуң мөрүзүнде хаг-дынчак байдалче кирериниң чүткүлүн көргүскеннер. Олар баштайгы чедиишкиннерни чедип апкаш, уран-чүүлден чиик орукту дилеп эгелеп хоралыг саңлдарга алзып, корумчурум чок хөөннерлиг болуп, халтура ажылынга боттарын туттура бергилээрлер. Баштайгы таарымчалыг номун бижип үндүрүпкеш, ооң сөөлүнде туруштуг, могаг чок чогаадылга ажылын уткаш, каш-даа чылдарда, чаа чүү-даа кылбайн баргылаар чамдык аныяк чогаалчылар бар болуп турары билдингир. Эвилелдешкен республикаларда, чаа социалистиг культура чүткүлдүүбиле өзүп турар. Бистиң кайы-даа республикавыстың чогаалчылар, чурукчулар, композиторлар Эвилелдериниң мурнунда өзүлденин байлактыг аргалары ажытынган. Ындыг болза-даа, ол аргалар ыракта четпес ажыглатынын турар. Чижелээрге, Литва, Молдава, Карело-Фин республикаларның композиторлар Эвилелдери чогаадыкчы салгакчыларны өстүреринге сагыш салып, аныяк музыкантыларны боттарының хүрээленинге киирер ажылды багай тургузуп турарлар.

Совет уран-чүүл болза коммунистиг партияга удуртурган совет улустуң бүгү ажыл-чорудулгазы-биле сыый болгаш үзүлбес харылзаалыг хөгжүүр ужурлуг. Чогаадыкчы организация бүрүзүнге шиитпирлиг айтырыг—уран-чүүл хөгжүлдезинин угланыышкынныының, идеялыг болгаш уран-чечен принциптерлиниң айтырыы болур. Чогаадыкчы организацияларның кол сорулгазы—совет улустуң күүлүг күжүн, коммунистиг партияның кайгамчыктыг мергенин көргүзүп турар уран-чечен талазыбиле долу үнелиг чогаалдарны тургузары болур. Ол сорулганы амыдыралга боттандырарынче ол организацияларның бүгү хүн-бүрү ажылы, оларның удуртулгазы, литература болгаш уран-чүүлдүң бүгү ажылдакчылары ынаар угланган турар ужурлуг. Чогаалчыларның, композиторларның, чурукчуларның организацияларынга чогаадылга ажылының делгеренгей хөгжүлдезин шапкынчыдып шыдаар байдал тургустунган турар ужурлуг. Чогаадыкчы организацияларның ажыл-чорудулгазы—идеология ажылының чугула участогу. Чер-черниң партия организацияларының дорт хүлээлгези болза, ол чугула адырның ажылын хүн-бүрүнүң мергежилдиг, принципиальдыг партийжи удуртулгазы-биле хандырары болур.

Чогаадыкчы организацияларның ажыл-чорудулгазын шиитпирлии-биле экижидери—совет литература болгаш совет уран-чүүл боттарының улуг сорулгаларын чедиишкиннинг шиитпирлээрин оларга тургузуп бергени ол болур.

(1953 чылдың июль 24-те «Правданың» мурнуку чүүлү).

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА

Областың колхозтарында, МТС-теринде болгаш совхозтарында мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле социалистиг чарыштың чоруп турарының дугайында

Областың колхозтарында, МТС-теринде болгаш совхозтарында мал чемин белеткээр талазы-биле социалистиг чарыштың июль 20-ден 25-ке чедир беш хонуктуң түннелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш ажылчы чоннар депутаттарының область Совединин күүскому чугаалажып көрген.

Мал чемин белеткээр талазы-биле бо беш хонуктуң дургузунда областың өске районнарындан мурнакчы болган Бии-Хем районга СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң ол районда турар шилчиир Кызыл тугун хевээр артырар деп шиитпирлээн. Ол район сиген белеткээринин планын июль 25-ке чедир 53,1 хуу, силос салырының планын 13,3 хуу күүсеткен.

Областың колхозтарының аразында социалистиг чарыштын бо беш хонукта мурнакчызы болуп, сиген белеткээринин планын июль 25-ке чедир 68,7 хуу, силос салырының планын 16 хуу күүсеткен Бии-Хем районнуң «Красный пахарь» колхозта шилчиир Кызыл тукту база ол хевээр артырган.

—o—

Украинада дүжүт ажаап алыышкыны

КИЕВ. Украинада дүжүт ажаап алыышкыны калбарып турар. Республикада миллион гектар хире бода тараа культуралары ажаап алдынган. Бо эрткен чылдың бо-ла үезинден дөрт катап хөй болуп турар.

Тараа дужаалгазының темпизи хүннүн-не дүргедеп турар. Күрүненин белеткел пунктуларынче чаа дүжүттүң миллион-миллион пуд тараазы кирген.

Дыка хөй колхозтар ажаап алдынган шөлдерни аңдарып күзүн тарыыр культураларның тарылгазын эгелээн. 1952 чылга бодааргa барык-ла ийи катап хөй—400 муң гектар хире шөл аңдартынган.

(СЭТА).

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары" орденнер болгаш „Иениң медалы" медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

(Уланчызы. Эгези № 142 „Шында")

8. **Лүндүп** Чыргал Аккыыда—Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

9. **Маады** Натпит Кежик—Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

10. **Маадыр-оол** Манзыр Балчыр-оол—Барыын-Хемчик районда Ворошилов аттыг колхозтуң колхозчузу.

11. **Мөнге** Өшкүсар Олакпайовна—Каа-Хем районда «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

12. **Монгуш** Бадыран Мөнге-Баир—Сүт-Хөл районнуң Суг-Аксы көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

13. **Монгуш** Сержинмаа Дозурооловна — Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг колхозтуң колхозчузу.

14. **Монгуш** Хажыт Самбай—Барыын-Хемчик районда Ворошилов аттыг колхозтуң колхозчузу.

15. **Небелюк** Наталья Касьяновна—Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

16. **Носкова** Евдокия Николаевна—Каа-Хем районда «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

17. **Огнева** Ульяна Васильевна—Таңды районда школа ажылдакчызы.

18. **Ондар** Аякай Аккөковна—Сүт-Хөл районнуң Суг-Аксы суурда өг-бүле эээзи.

19. **Ондар** Дас Севековна—Сүт-Хөл районда «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

20. **Ондар** Дүү-Дарый Чыргаловна—Сүт-Хөл районда «Сталинчы орук» колхозтуң колхозчузу.

21. **Ондар** Мандак-Кара Хунашпановна—Сүт-Хөл районда «Сталинчы орук» колхозтуң колхозчузу.

22. **Ондар** Серен Самбыл—Сүт-Хөл районда Киров аттыг колхозтуң колхозчузу.

23. **Ондар** Тарак Богбажаповна—Сүт-Хөл районнуң Суг-Аксы көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

24. **Ооржак** Балыма Арын-оол—Барыын-Хемчик районда «Красный пахарь» колхозтуң колхозчузу.

25. **Ооржак** Бичии-кыс Самбуу—Барыын-Хемчик районнуң Кызыл Мажалык көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

26. **Ооржак** Долума Самбу—Сүт-Хөл районнуң Кызыл-Тайга көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

27. **Ооржак** Чавана Самдан—Барыын-Хемчик районда «Комсомол 30 чыл ою» колхозтуң колхозчузу.

28. **Опаай** Монгуш Допуш—Барыын-Хемчик районда «Красный пахарь» колхозтуң колхозчузу.

29. **Осипова** Анастасия Алексеевна—Туран хоорайда өг-бүле эээзи.

30. **Сарыглар** Хорлуу Чажайовна—Сүт-Хөл районда Жданов аттыг колхозтуң колхозчузу.

31. **Саян** Тызынмай Дыртыйовна—Барыын-Хемчик районда Ворошилов аттыг колхозтуң колхозчузу.

32. **Соян** Сурунгаа Саая—Барыын-Хемчик районда «Красный пахарь» колхозтуң колхозчузу.

33. **Степанова** Мария Венидиктовна—Кызыл хоорайда өг-бүле эээзи.

34. **Хандык** Ондар Күржетовна—Сүт-Хөл районда Киров аттыг колхозтуң колхозчузу.

35. **Ховалыг** Сандык Чалбакаевна—Сүт-Хөл районда «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

36. **Хомушку** Белек Дамбыл—Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

37. **Хомушку** Пюрюмаа Хүреновна—Барыын-Хемчик районда «Ленин оруу» колхозтуң колхозчузу.

38. **Куулар** Сюрюнга Биче-ооловна—Таңды районнуң Межегей көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

39. **Чумакова** Мария Васильевна—Таңды районнуң Бай-Хаак көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Агбаан** Чагаа Дактан—Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

2. **Бартан-оол** Чаш-уруг Айыжыовна—Барыын-Хемчик районда «Комсомол 30 чыл ою» колхозтуң колхозчузу.

3. **Беспалова** Акулина Филипповна—Таңды районнуң Бай-Хаак көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

(Уланчылыг).

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Улуг кичээнгейни салып турар

БҮРЕН-ХЕМ. **(Телефон-биле).** Каа-Хем районда «Сталинчы орук» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары июль 25-ке чедир 797 центнер сигенни сарааттап, 60 көпээнни бөлүп алган, силосту 200 центнерни ыыгжааннар. Ынчалза-даа холхозтуң бо чылын белеткээр 700 тоннз сиген, 150 тонна силос планынга денней көөрге кылдынган ажыл ыракта биче.

Колхозтуң даргазы эш Сумбушкынын редакцияга дыннатканы болза: сигеннин тайыс үнгенинге холбаштыр мал чеми белеткээринче бистиң колхозчуларывыс бо чылын чугула кичээнгейни салып турар. Шөлдерде аттың 4 машиналары үзүктел чок кестирип, а буга шаларының болгаш ыяш аразының сигеннерин 10 хол кадыырларлыг кезип турар. Ынчаарга кестинген шөлдериниң сигеннерин бөлүп сарааттаарынга 50 ажыг колхозчулар бар.

Күш-ажылдың чуруму багай эвес, бөлүктер аайы-биле быжыглатынган, агитаторлар беседа тайылбырларны калбартып, хана солуннарны үндүрүп, көргүзүг самбыразын организастап турар.

Мал чеминиң белеткели эки

ТАРЛАГ. **(Телефон-биле).** Бии-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң ишчилери бо чылын ниитининг малынга 700 тонна сиген белеткээр планын июль 25-те 48 хуу күүсеткен. Ол ышкаш 200 тонна силос планындан 160 тоннаны шыгжап алган.

Шөлдерде аттың 8 машиналары база Туран МТС-тиң сиген кестирер 3 машиналар кошкан трактору үзүктел чок ажылдап турар.

Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставында ферма ажылдакчылары хереглээр сигенинин 25 хуузун боттары белеткеп алырын көргенин ёзугаар коммунист Тамбаның удурткан сүт-бараан фермазы планының 60 хуузун боттары белеткеп алган.

Колхозтуң хову бригадири эш Лапкар бодунуң бөлүүнге бердинген сиген планын 55 хуу күүсеткен.

Колхозка шефтеп турар

СУГ-АКСЫ. **(Телефон-биле).** Сүт-Хөл районда Сталин аттыг колхоз бо чылын 700 центнер силос салыр планын ажыр күүсеткен болза-даа, 9500 центнер сиген белеткээр планындан июль 25-ке чедир чүгле 661 центнерни сарааттап алган.

Ооң чылдагааны күш-ажылдың организастыы четпезинде. Шөлдерде аттың 2 машиналары үргүлчү эвес ажылдап, үрелири элээн хөй хүннерни эзлеп келген. Ынчаарга хол кадыырларлыг 90 кижиниң кезии янзы-бүрү чылдагааннар-биле база-ла четче ажылдавайн турар.

Мал чеми белеткээр ажылдың районда хожудап, ооң дүжүт алыышкынынга дапкырлажыр четкен бергезин көргеш, Суг-Аксы суурнуң коллективтериниңден колхозтарга шефтелгени үргүлчү организастап турар. Сталин аттыг колхозта эш Сүүр-оолга удурткан 15 кижи үш хүн ажылдаары-биле чоруткан. Кол күштү мал чеми белеткээринче угландырган.

Области сиген белеткели болгаш силос салыышкыны

(Июль 25-те, хуу-биле).

РАЙОННАР	Белеткээн сиген	Салган силос
Бии-Хем	53,1	33,9
Таңды	30,5	13,3
Каа-Хем	26,9	32,1
Кызыл	24,5	8,5
Чөөн-Хемчик	23,3	9,5
Улуг-Хем	22,7	36,4
Бай-Тайга	13,8	0,5
Тожу	13,6	—
Тес-Хем	9,6	33,4
Чаа-Хөл	8,3	89,9
Эрзин	7,8	55,4
Сүт-Хөл	6,3	43,6
Барыын-Хемчик	6,2	38,7
Өвүр	1,0	—
СОВХОЗТАР:		
«Өөк»	14,5	1,8
«ҮТКА 25 чыл ою»	11,5	9,5
«Барлык»	5,3	20,8
«Элегес»	8,8	—
МТС-тер	**Кежеп сиген**	**Салган силос**
Бии-Хем	40,9	—
Бай-Хаак	32,3	—
Чадаана	21,3	—
Сарыг-Сеп	18,6	—
Шагаан-Арыг	16,6	36,6
Балгазын МЖС-зи	15,0	—
Кызыл	11,2	—
Чаа-Хөл	4,3	—
Кызыл-Мажалык	1,6	—
Тес-Хем	0,7	—

МТС-терде комбайннар септелгези

(Июль 25-те, хуу-биле).

МТС	Капитал септелге	Аяа септелге
Кызыл-Мажалык	200,0	166,6
Чадаана	200,0	85,7
Шагаан-Арыг	166,7	50,0
Бай-Тайга	150,0	33,3
Бай-Хаак	100,0	28,5
Кызыл	100,0	20,0
Бии-Хем	50,0	46,2
Сарыг-Сеп	28,6	45,5
Тес-Хем	—	100,0
Сүт-Хөл	—	85,7
Чаа-Хөл	—	57,1

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партия эге организациязынын отчёт-соңгулдалыг хуралы

Таңды районнуң Бай-Хаак суурунда чеди чыл болгаш ортумак школаларда партия эге организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралы болуп эрткен.

Отчёттуг үеним иштинде партия эге организациязы школаларның ажыл-агыйының, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарының болгаш партийжи организас-политиктиг ажылдың талазы-биле элээн чедиишкиннерлиг болганын отчёт-соңгулдалыг хуралга илеткелчи болгаш санал бергеннер демдеглээннер. Отчёттуг үеним иштинде партия хуралдары 13 катап болган, оон ангыда 2 ажык партия хуралдары база кылдынган.

Ол хуралдарга школаларны чаа өөредилге чылынга белеткээринин, партия өөредилгезинин, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны экижиделинин, комсомол, пионер организацияларының кижизидилге ажылдарының болгаш өске-даа чугула айтырыгларның дугайын чугаалажып турган.

Школаларда башкыларның политиктиг өөредилгези эрткен өөредилге чылында организастыг болган. Партия чырыдыышкынының бөлгүмүнге 14 коммунист болгаш комсомолчу башкылар өөренип, өөредилге чылын эки түннелдер-биле доосканнар. Бөлгүм СЭКП төөгүзүн, партияның XIX съездизинин материалдарын, И. В. Сталинның «ССРЭ-де социализмнин экономиктиг проблемалары» деп генийлиг ажылын өөренип турган.

Отчёттуг үеним иштинде эге организация партия кежигүнүнге 3 кандидаттарны киирип алган. Районнуң иштинге чорудуп турган чугула ажыл-агый болгаш политиктиг кампанияларга коллективтиг идепкейлиг киржилгезин партия эге организациязы хандырып келген.

Чедиишкинниг ажылдар-биле чергелештир эге организацияның ажылчорудулгазында улуг четпестер бар турганын отчёт-соңгулдалыг хурал илереткен.

Суурнуң чурттакчыларының ортузунга лекция, беседалар, номчулга конференциялары, тайылбыр-массалыг ажылдар чорудар талазы-биле агитаторларны тус-тус үлеп тургусса-даа, оон күүселдезин хынавайн, доктаамал удуртпайн турган.

Школаларда орус дыл болгаш математика талазы-биле өөреникчилерниң билии өөредилге чылының чоруп турганының үезинде-ле куду деңнелдиг турбужа бо талазы-биле партия эге организациязы баш бурунгаар шиитпирлиг хемчеглер албаан. Ынчангаш ол эртемнер талазы-биле кошкак билиглер өөредилге чылының төнчүзүнге чедир арткан.

Партияның XIX съездизинин материалдарын, И. В. Сталинның чаа ажылын өөренир бөлгүмге өөренип турган башкылар Оюн Даваа, Монгуш Галина олар кичээлдер шагы үзүп турда, оларга чогуур өйүнде саңлдарны партия эге организациязы халдатпаан.

Партия эге организациязы бодунуң үндүрген шиитпирлериниң күүселдезинин дугайын коммунистерден кончуг ховар, шиитпирлиг эвес негеп турганындан кылып чорудары-биле шиитпирлээн айтырыглар күүселде чок артып калып турган.

Отчёт-соңгулдалыг хурал эге организацияның ажылында айытынган четпестерни үндезини-биле узуткаарынче угланган доктаалды хүлээп алган.

Г. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Хана солунун чогуур өйүнде үндүрер

Хана солуну болза, коллективтиг мурнунда салдынган ажыл-агый болгаш политиктиг сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге, массаның ортузунга партийжи агитацияны чорударынга улуг рольдуг болур. Ону доктаамал, бедик деңнелге үндүрер чорук бүдүрүлгеде, албан организация черлеринде мурнакчыларның дуржулгазын нептередирин, ажылда четпестерни узуткаарын болгаш шүүмүүлелди, ылангыя адаандан шүүмүүлелди калбартырын болдурар.

Бо чугула херекти Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг МТС-те партия, комсомол, профэвилел организацияларының катышкан «Механизатор» деп хана солуну боттандырып шыдавайн турар. Ол чыл эгезинден бээр үүгле 5 катап үнген, оон сөөлгү катап Май 1-деги номери амга чедир астынмышаан.

МТС-те партия эге организациязының секретары эш Сергеев, МТС-тиң директорунуң политик талазыбиле оралакчызы эш Төгүс-оол олар ук хана солунунуң ажылын хүнбүрү удуртпайн, оон механизаторлар ортузунга кижизидикчи, организакчы ролюн көдүрбейн келген.

Оон-биле кады ол хана солунунуң мурнунда үнген номерлеринде бижитинген материалдарның идея-политиктиг деңнели кызыы, мурнакчыларның дуржулгазын чырытпаан болуп турар. Механизаторларның өөредилгезинин, ажыл-амыдыралының дугайында хана солунунуң тускай номерлери үнмээн.

М. БЮРБЮ.

УЛУГ СУГ ОРУУ

(Волга-Доннуң В. И. Ленин аттыг судно чоруур каналынның ажытынганының бир чыл оюнга)

Бир чыл мурнунда, 1952 чылдың июль 27-де, Волга-Доннуң Ленин аттыг судно чоруур каналының ажытыныышкыны болган. Ийи улуг хемнерни—Волга биле Донну катыштырар дугайында эң эки орус кижилерниң чүс-чүс чылдагы күзели боттанган.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улустуң чедип алганы күш-ажылчы ол тиилелге коммунизм дээш демиселдиң чыл бижидилгезинде өңгүр арын болуп кирген.

Чурттуң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге Волга-Дон каналының ужур-дузазы улуг. Волга-Доннуң катышканы-биле эң чугула үш проблемаларны: транспорт, энергетика болгаш кандаачал районнарны суггарарының база сугландырарының сорулгазын катыштыр харугда шиитпирлээн. Волга-Доннуң В. И. Ленин аттыг судно чоруур каналының дузазы-биле ажылчы чоннар чурттуң мурнуу-чөөн үүгүнүң экономиказын кыска хуусаанын дургузунда аңдара тырттып шыдаар күүлүг быра ол.

Волга-Дон беш далайларның болгаш ССРЭ-ниң Европа кезээнде судно чоруур 43 муң километр дурттуг хем оруктарын чаңгыс-аай сугтранспорт системазы кылдыр каткан. Волга-Доннуң, Цимлянскинин суг белдириниң системазын ёзугаар кылдынган улуг тудугнуң дузазыбиле Доннуң суу кол болгаш хуваакчы каналдар-биле, суггарыкчы болгаш сугландырыкчы система-биле колхозтарның болгаш совхозтарның ховуларынче угланган. Ростов, Сталинград областарга чүс-чүс муң гектар кандаачал черлер чоорту чечектелчек ховулар, садтар, виноградниктер, кайгамчыктыг одарлар болуп хуулуп турар.

Волга-Дон үлетпүриүн хөгжүлдезинге бодунуң саңлдарын көргүзүп турар болгаш моон соңгаар улам-на улуу-биле көргүзер апаар. Эрткен чылдың эжиндириишкининден эгелээш Волга-Доннуң улуг суг оруубиле улус ажыл-агыйының эң чугула чүктерин сөөрттүп турар болгаш моон соңгаар улам хөйү-биле сөөрттүр. Чүк агыышкынының шинчизи үндезини-биле өскерилген. Бир эвес мынчага чедир Волга-Кама бассейннериниң районнарының болгаш Донбасс биле Кавказ районнарының аразында чүк солчулгазы нургулайында демир орук оруу-биле боттанып турган болза, ам Волга-Доннуң оруктарын болгаш пристаниелерин, база оон-биле холбашкан суг транспорт системазын дамчыштыр мурнуу чүктүң болгаш Поволжьениң экономиктиг районнарының аразында чүктерниң өттүр солчулгазы чорутунуп турар. Ол районнарның экономиктиг харылзаалары үргүлчү өзер болгаш үш-дөрт чыл эрткен соонда канал 1952 чылдың баштайгы шенелде эжиндириишкининиң үезинге бодааргa 5 катап хөй чүктү эрттирип шыдаар апаар. Ол чорук 400 муң хире демир орук вагоннарын хостаар болгаш чүктериң тус-тус хевирлерин транспорттаар чорукту 4—10 катап чиигедир арганы бээр деп чүве санатынган.

Волга-Доннуң пароход чорудулгазының аныяк коллективи эрткен чылдың дургузунда чамдык дуржулганы мөөннеп алган. Эдилекчилер делегейде эң-не сайзырангай гидротехниктиг дериглерни дүрген шиңгээдип алган болгаш судноларны шлюзтээриниң үезин дыка кызырганнар, техниктиг нормаларда көрдүнген 20—30 минуталарның орнунга ону чамдык таварылгаларда 10—12 минута чедиргеннер.

Амгы, ийиги эжиндириишкин чылы баштайгызындан дыка ылгалып турар. Чаа оруктап чүк агыышкыны 3-тен артык катап өскен. Дондан Волгаже хөмүр даш сөөртүлгези болгаш Волгадан Донче ыяш сөөртүлгези, база ол ышкаш Кубаньның тараазының транспорттаашкыны онза өскен. Бо чылын хөмүр сөөртүлгези барык 7 катап, ыяш сөөртүлгези барык 3 катап, а ыяш салдаашкыны 5 катаптан ажыг өскен.

Аргышкан чонну сөөртүрүнүң хемчээли база өскен. Бо чылын Москва—Ростов аразында үш муң ажыг километр дурттуг, бистин чуртувуста эң улуг аргыжылга шугуму бүрүн шиңгээдип алдынып турар. Аргышкан чон чоруур улуг-улуг пароходтардан болгаш теплоходтардан ангыда бо чылын «Россия» болгаш «Украина» деп аргышкан чонга таарымчалыг бүгү үүлдерлиг дизелдиг ийи чаа электроходтар ажыглалда кирген болгаш ажылдап турар. «Белоруссия» деп үш дугаар судно ажылдап үнериниче белеткеним турар. Арай сөөлзүредир «Грузия» болгаш «Азербайджан» деп ийи судно ажылдап кирер.

Сталинград — Ростов аразының аргыжылга шугумунда ам эн-не хайныышкынныг болуп турар. Ам Сталинградтан хүн-бүрүде чок болза Москванын, чок болза Ростовтуң аргыжылга судновзу үнүп турар, ол чорук хөй санныг аргышкан чонга, экскурсантыларга болгаш маадыр хоорайже Волга-Доннуң Ленин аттыг судно чоруур каналын таварты кээп турар туристерге кайгамчык эптиг.

Бо эжиндириг чылында Цимлянский далайында аргыжылганын элээн каш чаа шугумнары ажытынган. Пяти, Избянская, Нижне-Чирская, Жуковская, Кривская, Красноярская, Суворовская станцияларда болгаш далай эриинде туруп турар Попов, Ильмень хуторларда аажок эптиг кылдыр кылдынган доктаашкын черлерин организастаан.

Амгы эжиндириг чылының ийи дугаар болгаш кол онза үүлү болза, чүк сөөртүлгезинин өскен хемчээлин бистер кожулда флоду шоолуг эвес өзүп турда, колдуунда-ла ону эң эки эдилеп, шимчедикчилерни ажыглаарының техник-экономнуг нормаларын бедидип, судно чорударының депшилгелиг мурнакчы аргаларын хереглеп тургаш күүседир ужурлуг бис.

Эжиндириг программазын хуусаа бетинде күүседири дээш чарышка киргеш, бистиң эргелелдиң коллективи чүк болгаш аргыжылга флодунуң бүдүрүкчүлүүн бедиринче угланган элээн хөй организас-техниктиг хемчеглерни ажылдап кылган. Оон иштинде Волганың «Руслан» деп пароходунуң коллективиниң үлегер-чижээ-биле чүк болгаш аргыжылга судноларының бүгү командалары стахановчу планнар ёзугаар ажылдаарынче шилчээннер.

Волга-Доннуң эжиндириг составы ажылды алдарлыг хемчилер Бурлаков болгаш Грасимович оларның аргазын ёзугаар организастаар, шак графигин киирер болгаш бистин онзагай байдалдарывыска таарыштыр судноларны идериниң аргазыбиле транспорттаарының депшилгелиг чаа методун шиңгээдип алыр деп оралдажып турар.

Чурттуң хем бассейннеринге өттүр диспетчерлээр ээлчеглерни тургузарының, чүктерни доктаашкын чокка чорударын организастаарының эгелекчилери болуп үнген Сталинград диспетчерлериниң кыйгырыынга харылавышаан, бистин пароход чорудулгазының диспетчерлери ол патриотчу чаа шимчээшкинче идепкейлиг киргеннер.

Чорутунган хемчеглериниң болгаш партийжи-политиктиг ажылды күштелдиргениниң түннелинде Волга-Дон пароход чорудулгазының Красноармейский район эргелелинин коллективи бодунуң ажылының бүгү звеноларында дыка экижидилгени чедип алган, оон үлүг-хуузунга Волга-Доннуң суг оруунда бүгү агыышкынының планының 60 ажыг хуузу онаажып турар. Волга-Доннуң хемчилери бүгү эрткен чылдың эжиндириг кампаниязында сөөртүнген чүк хире чүктү бо эжиндириг чылының ийи чартык айының дургузунда сөөртүп алган.

Эжиндириг үелериниң аразында өөредилге комбинаттары командылал составының школаларынга кадрлар белеткээр талазы-биле улут ажылды чорутканнар.

Волга-Доннуң хемчилеринде шиитпирлетинмээн айтырыглар ам-даа хөй. Партияның XIX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин удуртулга болдургаш, иштики кур күштерни мобилизастап тургаш, олар боттарының социалистиг хүлээлгелериниң чедиишкинниг күүселдезин чедип алыр болгаш 1953 чылдың эжиндириишкинин бедик деңнелге эрттирерлер.

П. КАЧАЛИН,

Волга-Доннуң пароход чорудулгазының Красноармейский район эргелелинин начальниги, хем флодунуң 3-кү классының капитаны.

Волго-Доннуң В. И. Ленин аттыг судно чоруур каналы. Гидротудугнуң Волжский районунуң суурунуң кудумчуларының бирээзи. Чуруу А. Маклецовтуу. СЭТА-ның пресслишези.

УЛУГ НАЙЫРАЛДЫҢ ТУДУУ

Дрисвяты хөлдүң ак-көк суу узун дургаар болгаш доора он-он километр черлерже чатылган. Мурнуу болгаш чөөн талада—Белоруссияның, барыын талада—Литваның соңгу талада—Латвияның колхозтарының шөлдерин ол чуп чыдар. Ында черлер байлактыг болгаш эң-не чараш. Карак-биле көрүп четигер-ле ырадыр чемиштиг тараа шөлдери, сырый арыглар, суггат шөлдери чаттыла берген.

Үр үеним иштинде бо черниң үндезин чурттакчыларының—белорустарның, литовтарның, латыштарның амыдыралы аас-кежик чок чораан. Човуланныг качыгдал—бажын бүрүзүнге аалчы эвес, ээ болуп чораан. Польшаның паннары (помещиктери) болгаш немец бароннар (дүжүметтер) хөл чоогунда көдээ суурларның тараачыннарын кадыг-дошкуну-биле хемдип чораанар. Буржуаз аймаксөөк ылгакчылары белорустарның, литовтарның, латыштарның аразынга өжээннешкек чорукту янзы-бүрү аргалар-биле кыпсып турганнар. Кырганнарның чугаазын ёзугаар алырга, шаанда хөлдүң эриктериниң чоогунга аш, түренги чоннуң аравынга хан төгүүшкүннүг сегиржип алыышкыннар үргүлчү болуп турган. Литовтар белорустарже, белорустар латыштарже халдап чораан. Шартайтыр чип алган хемдикчилер ол хан төгүүшкүннерин хөк бодап чораанар.

Кажан Дрисвяты хөлдүң кырынга хосталганың чырыткылыг хүнү дээп, бо черлерге совет эрге-чагырга тургустунганда, хөл чоогунуң көдээ суурларының тараачыннарының амыдыралы үндезини-биле өскерилген. Улуг орус улустуң дузаламчызыбиле белорустар, литовтар болгаш латыштар аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг чаа чуртталганы тургузуп эгелээннер. Олар боттарының төрээн черин чөп чогу-биле куржагландыр чарып чораан кызыгаарланчак чагыларны кезээ мөнгеде тура тыртып каапканнар. Хостуг, колхозчу күш-ажылга улус бодунуң аас-кежиин тыпкан. Чыл бүрүде бодунуң төрээн черинин бүрүн эргелиг ээзи апарган белорус, литов, латыш колхозчуларның аразында бузулбас найырал өзүп болгаш быжыгып олурар.

1951 чылдың күзүнүнде Дрисвяты хөлге гидроэлектростанцияны тургузар дугайында бодал төрүтүнүп келген. Ол тудугнуң эгелекчилери болза, Белоруссияның Бидзовский районунуң Молотов аттыг, Литваның Дукштасский районнуң Адам Мицкевич аттыг, Латвияның Гривский районунуң Свердлов аттыг көдээ ажылагый артельдериниң колхозчулары болуп турар. Удатпаанда оларның саналынга чоогунда чеди колхозтар катышкан. Улустарның аразында бузулбас найыралдың демдээн хереченлеп турар келир үеним гидроэлектростанциязын «Улустарның найыралы» деп адаарын шиитпирлээннер.

Колхозчуларның эгелекчи саналын үш республиканың партия болгаш совет органнары изии-биле деткээннер. Эрткен чылдың февраль эгезинде Дрисвяты хөлдүң районунче, көдээ электростанциялары дөзевилеп кылыр Күрүне институдунуң Белоруссияда филиалының ажылдакчыларының бөлүү —топографтар, геологтар, буровой мастерлер—келир үеним тудуунуң үндезилекчилери чорутунган турган. Агаарның кадыгберге байдалы турза-даа, дилеп тывар ажылдар кыска хуусаа иштинде чорутунган болгаш июньнуң эгезинде тудугжулар гидроэлектростанцияның дөзевилелин бүрүнү-биле алганнар. Тудуг черинге хереглезе чогуур материалдар болгаш механизмнер кирип эгелээн.

Дрисвяты болгаш Оболе хөлдерниң деннелин ажыглавышаан, гидроэлектростанцияны ол хөлдерниң аразынга тургузарын шиитпирлээннер. Каховка ГЭС-зиниң тудукчуларының үлегерин ёзугаар станцияның бажыңын суг тускай буга-биле келир курраг черге тургускан. Ынчангаш, станцияның бодунуң тудуунган аңгыда, тудугжулар хөлдериниң болгаш суг тудар камерниң аразынга (шуут ГЭС чанынга) сугну катыштырар, киирип болгаш үндүрүп турар бугаларны казар, а ол ышкаш нйи плотинаны суг-биле долдурар ужурлуг турган. Оон түннелинде Дрисвяты хөлдүң суунуң деңнели көдүрүлген болгаш чылда миллион ажыг киловатт-шак энергияны ажылдап үндүрер 300 киловатт күштүг электростанциязын хөделдирип турар суг резервизи тургустунган.

ГЭС салыышкынының соонда тудуг шөлүнге ажыл дорааан-на хайныгып эгелээн. Бүгү талазындан элезин, тудуг даштары, цемент болгаш тудуг ыяштары чүдүрген машиналар база тергелер аңаа келип-ле турган. Тудугнуң киржикчилери—белорус, литов болгаш латви колхозтар—ынаар он-он автомашиналарны болгаш тергелерни, чүс-чүс кижилерни чоруткулаан. Тудугнуң негелдезин ёзугаар түр электростанцияны, ыяш дилер заводту, дарганнаар черни болгаш дузалал бүдүрүлге черлерин, а база ажылчыннарга чурттал-га бажыңнарын дүрген методтар-биле тургускан.

Электростанцияның тудугжулары 35 муң ажыг кубометр чер казар ажылдарны, 800 кубометр хире тудуг даштарын, муң кубометр ажыг бетонну болгаш демир бетонну, 200 хире туйбу салыышкынын күүседир ужурлуг турган. Ол хире улуг ажылды чүгле колхозтарның күжү-биле кылыры берге турган. Совет күрүне колхозтарга дузалаан. Совет күрүне колхозтарга үр хуусаалыг акша чээлизин берген болгаш тудугже күштүг тракторларны, автомашиналарны, скреперлерни болгаш ада-чурттуң өске-даа шилитинген машиналарын болгаш механизмнерин чорудуп берген. Чер онгарлаарынга экскаватор ышкаш бүдүрүкчү ажылдаар Сута—1 деп универсальный трактор агрегады, той довурак хайылдырар машина (бульдозер), чудук тырыыр копёрлар, хемнер уну аштаар машиналар (драгляйн), чүк тыртар машина болгаш чүк чүдүрер кран база келген.

Волгада, Донда болгаш Днепрде улуг гидроэлектростанцияларның тудугжуларының дуржулгазын ажыглавышаан, бистер тудугнуң чорудулгаларын катыштырган бис. Ол чорук электростанцияны ажыглалче дужаарын дүргедеткен. ГЭС-тиң бажыңының тудуушкунун катыштырар болгаш суг киирер бугаларнын казыышкыны, плотиналарын долдуруушкуну чаңгыс угда чоруп турган. Чаза тепсир ажылдар калбаа-биле хереглетинип турган. Универсальный трактор агрегадын хереглээнинин ачызы-биле ханы онгарларнын аштаашкыны болгаш тудуг шөлүнүн планнаашкыны үүгле 10 хонук иштинде күүсетинген.

Гидробелдирниң дериишкининиң талазы-биле бүгү кол ажылдарын—тудуг даштарының, бетоннуң болгаш демир бетоннуң салыышкынын тудугжулар күстүң болгаш кыштын кадыг-берге үелеринде күүсеткеннер.

Күзүн кижилерни суг хөме ап, онгарларже кирип, оларны долдуруп кааптар, бүгү оруктарга харылзаа үстүр, тудуг материалының курламыры ховартап эгелээр турган. Ажылды түр соксадыр үе таваржып келир. Ынчалза-даа, коммунистер болгаш комсомолчуларның үлегери-биле хей-аът кирген, быжыг найырал-биле каннатынган тудугжулар кадыг-бергелерден кортпааннар. Насостар-биле ханы онгарлардан сугну үндүр сордуруп турган. Тудуг материалдарын сөөртүрүнге автомашиналарның орнунга күштүг тракторлар чаза булгап үнүп турган. Станцияның бажыңының суг адаанда кезээ хуусаазында салдынган.

Соок, шуурганныг болгаш хаттыг кыш тудугжуларга чаа, улуг шылгалда болган. Ынчалза-даа бетон салыышкыны чаңгыс шак безин соксаваан. Кошкак материалдар, суг болгаш салдынган бетон бустун дузазы-биле чылыг турган. Колхозчулар кошкаш чок ажылдап турган.

Тудугга бедик мергежилдиг ажылчыннар — бетонщиктер, арматурщиктер, скреперистер хереглетинип турган. Тудугга келген колхозчулар. кадыг-бергелерни ашпышаан, тудугжуларның болгаш механизаторларның шаанда оларга билдинмес турган тускай мергежилин чедиишкинниг шиңгээдип ап турганнар. Белоруссияның Бидзовский районун «Новый свет» көдээ ажыл-агый артелинин колхозчузу Сигизмунд Ясинович тудугга тракториститиң, скреперистиң болгаш бус күжү-биле шимчээр машинаның чорудукчузунуң тускай мергежилин чедип алган. Литов Франц Падицкис мергежилдиг скреперист апарган. Латыш уруглар Анна Смильгин болгаш Вера Догис, белорус Ефим Кортухов, литов Альфоис Дылевич болгаш өскедаа хөй колхозчулар бетонщиктер апарганнар. Гидробелдирниң тудуунуң монтажтыг болгаш чамдык өске-даа ажылдарындан ангыда бүгү ажылдары тускай эртемниглериниң деткимчези чокка колхозчуларның боттарының күжү-биле күүсетинген.

Час келири-биле кады бедик болгаш чавыс вольтылыг шугумнарнын болгаш колхозтарның электрижидилгезиниң чепсеглээшкини чоруп турган. Белоруссияның Молотов аттыг колхозунда артель бүдүрүлгезиниң комплексилиг төлевилелин ёзугаар 25 электри шимчедикчилери ажылдап турар. 30 ажыг электри моторлары Литваның Адам Мицкевич аттыг көдээ ажыл-агый артелинде тургустунган. Сайгылгаанның дузазы-биле колхозта мал фермаларының суг хандырылгазы, мал чеминиң белеткели, тараа бастырыышкыны болгаш өске-даа кадыг ажылдар механизастатынган. Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлгезин электрижиткен соонда Латвияның Свердлов аттыг колхозу улуг дузаламчыны алган. Суг хандырылгалыг фермаларның болгаш электри күжү-биле инек саарының механизациязы чылда дөрт муң хире күш-хүнүү камнап алыр арганы берген. «Улустарның найыралы» деп гидроэлектростанция тудуунуң киржикчилери колхозтарда шупту 200 ажыг электри моторларын ажыглалга киирген. Муң-муң электри лампалары школаларда, көдээ клубтарда, эмнелгелерде болгаш колхозчуларның бажыңнарында кыва берген. Электростанциязы колхозтарның радио белдирлерин болгаш кино үндүрүүшкүнүн электри күжү-биле хандырып турар.

Өөрүшкүлүг хүннерни колхозчулар чурттап турарлар. Бир чыл мурнунда үүгле хөрзүннүң баштайгы кубометрлери көдүртүнген черде ам колхозчуларның холу-биле кылган гидростанцияның кончуг чараш бажыны туттунган. Делгем болгаш чырык улуг өрээлде станцияның генераторларының монтажы болгаш ток хемчээр хереклелер столунун эмгелели доозулган. Дрисвяты хөлдүң суу турбиналарны шимчээшкинче киирген. Колхозчуларның бажыңнарынче, көдээ клубтарже болгаш школаларже, фермаларже болгаш мастерскаяларже сайгылгаанны киирген. Хөл чанының көдээ суурларының колхозчуларының амыдыралы улам экижээн.

«Улустарның найыралы» деп гидроэлектростанцияның тудуу — совет кижилериниң бузулбас найыралының болгаш чаңгыс эп-сеткилиниң чырыткылыг көргүзүү. Оон тудуунга үүгле белорус, литов болгаш латыш колхозтар киришкен эвес харын Уралдың турбина кылыкчылары, Ленинградтың болгаш Ереванның трансформатор кылыкчылары, Могилевтиң локомобиль тургузукчулары база киришкеннер. Россия федерациязының, Белоруссияның, Литваның, Украинаның, Арменияның болгаш өске-даа эвилел республикаларның бүдүрүлге черлери тудугнуң чагыгларын күүсеткен.

Акы-дунма үш республикаларнын Белоруссияның, Литваның болгаш Латвияның кызыгаарларының катышкан черинге колхозтарнын «Улустарның найыралы» деп гидроэлектростанциязының тудуу болза, ССРЭ-ниң хостуг улустарының аразында найыралдың өлүм чок ленинчи-сталинчы идеязының үретинмес материалдыг күшче шилчип турарының база бир тодаргай чижээ болур.

Л. СКОРОБОГАТЫЙ,

«Улустарның найыралы» деп гидроэлектростанцияның тудуунуң начальниги.

Школаларны өөредилге чылынга чедиишкинниг белеткээр

Чаа өөредилге чылынга белеткелди чугулага көөр

ТООРА-ХЕМ. (Радио-биле). Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улус өөредилгезиниң херээн, школаларны калбартырын болгаш ооң ажылын улам экижидерин чугулага көрүп, ол талазы-биле күштү болгаш хөренгини-даа харам чокка үндүрүп турар. Чазактың ол сагыш салыышкынының ачызында Тожу район ам 5 эге, 1 чеди чыл школаларлыг болган.

1953—54 өөредилге чылынга школаларны үлегерлиг белеткээр дээш чоннуң күш-ажылчы чоруу мурнуку үелерден бо чылын ыракта бедик көдүрүлген. Мооң түннелинде Севи, Тоора-Хем, Сыстыг-Хем база «Совет Тыва» колхозта эге школалар бүгү белеткелдерин дооскан, «Май бири» колхозта школа база-ла барык белен болган.

Мооң-биле кады белеткел ажылдарында улуг четпестер барын оюп эрттип болбас. Тоора-Хем суурда чеде чыл школазы (директору эш Шогжал, интернат эргелекчизи эш Тумчугаш) септелгезин бо хүннерге чедир орту-даа чедирбээн. Ол болза, септелге материалдарын чогуур ейүнде белеткеп албаанындан, ажылчын күжүн, ада-иелериң дузазын чөп эвилелдеп шыдаваанындан хожудап турар.

Школаның ажылы күрүненин, бүгү-ниитинин херээ болур. Бо талазы-биле партия, совет, комсомол организациялары ылангыя районо четпес ажылдап турарын айтыр херек. Маңаа облононуң хамаарылгазын ыыттавайн эрттип болбас.

Тожу районнуң школаларының бо чылгы белеткелдеринге чарыгдаар хөренгиден облоно 20 муң рубльди чедир бербээн. Ону эш Ломаевтен негээрге: «ол мээн билбезим херектир, маңаңар»—деп каар. Чеже маңаар, ажылдың чугула негетинип келгининден чангыс эвес удаа айтырар ужур таваржып келирге, эш Ломаевтиң сөөлүнде харыылааны мындыг:

— РСФСР-ниң чырыдыышкын Министерствозундан айтыргаш харыылап бээр мен... Сентябрьнің 15-ке чедир маңаңар—дээн.

Эш Ломаевтин-биле алырга, школа септелгезин сентябрь 15-ке чедир соңгаарладыр апаар. Албан черинин удуртукчузунга чаа кижи кирген санында ылаңгыя мурнуку көрдүнген сметалар чаартынып турар үүве болза, ажылдың боттанылгазынга дыка берге апаар.

Ажылчы чоннуң бот-идепкейлиг күжүн чөп эвилелдеп келгининден аңгыда чугула кылыгларга школаларның төлезе чогуур өрези ам бизин ниитизи-биле 15 муң рубль четкен. Ажылга сааттыг шак ындыг чоруктарны моон соңгаар болдурбас херек. Бүгү күштү, болдунар-ла аргаларны чаа өөредилге чылынга белеткелче угландырары чугула.

К. КЫСЫГБАЙ,

Тожу райсовет күүскомунуң даргазының оралакчызы.

Москва. ССР Эвилелиниң Улуг театры июньнуң төнчүзүнде бодунуң чаа ажылы композитор Ю. Шапоринниң (А. Толстойнуң чогаалын ёзугаар. В. Рождестьевский ук операның сөзүн бижээн) «Декабристер» деп операзын көргүскен. Ол операда, 1825 чылда Петербургка Сенатская шөлге болган декабристернин тура-халыышкының дугайын көргүскен.

Чурукта: 2 дугаар көжегениң 3-кү көргүзүү, көжеге Сенатский шөлде болуп турар. Солагай талазындан оң талазынче декабристер: Щепин-Ростовский—РСФСР-ниң улустуң артизи Г. Большаков, Рылеев—ССРЭ ниң улустуң артизи А. Иванов, Каховский—ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. Нэлепп, Якубович—Узбек ССР-ниң улустуң артизи П. Болобов, Бестужев—РСФСР-ниң алдарлыг артизи И. Петров.

Чуруу **В. Малышевтиң.** СЭТА-ның фотохрониказы.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Шоочалыг клуб

Чаа-Хөл районда улгатыр катышкан Молотов аттыг колхоз болза, районда улуг колхозтарның бирээзи. Ында колхозчулар, ылангыя аныяк өскеннер күш-ажылчы хүннүң сөөлүнде культуралыг дыштанылганы күзеп, бо талазы-биле шыңгыы негелдени салып турар. А колхозта культураның одаа—клубту шагдала туткан, баштайгы дээрезинде доктаамал ажылдап турган.

Эрткен чылын ол клубка колхозчу аныяктардан тургустунган бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмү ажылдап, дыштанылга кежээлеринде солун, делгеренгей программалыг концерттерни колхозчулар көрүп, солуннар, журналдар болгаш номнар номчулгазы, өске-даа культура-массалыг ажылдар болуп турган. Ол чорук колхозчуларның культуралыг негелделерин күүседиринге, агитация-массалыг ажылдарны чон ортузунга нептередиринге улуг ужурдузалыг болган.

Бо чылдың март айда клубтуң эргелекчизинге Сарыглар Мишка киргининден эгелээш-ле клуб үргүлчү шоочалыг турар апарган. Чүгле район төвүнден көжер кино келирге, ам ажылдаар, оон катап хагдынар болу берген. Сарыглар ол клубтуң эргелекчизинге боду дилеп, эки ажылдаар мен, мурнунда Шагаан-Арыгның район клубунга массовиктеп-даа турган мен, хылдыг-хөгжүм болгаш өске-даа оюннарны организастап шыдаар мен деп тургаш кирип алган.

Чаа, мактаныкчы эргелекчи херек кырында чүнү-даа кылбас, мегечи кижи болганы дораан көзүлген. Мурнунда ажылдап турган уран-чүүл бөлгүмү ажылын соксаткан, клубка лекциялар, беседалар, массалыг хөглээшкиннер, номчулгалар кылыры шуут соксаан. Ооң кол чылдагааны клубту ажытпастаанында, клуб эргелекчизи Сарыглар бо чугула ажылды тооп көрбейн, анаа-ла ат кадагалап, ай санында күрүненин 450 рублин халаска ап турарында болур.

Сарыглар клубту шоочалааш, оон бир өрээлин чурттаар чер кылып алган, клубтуң хөгжүм херекселдерин бодунуң ийи-чангыс таныштарынга ойнадып турар. Сөөлгү үеде Сарыглар клубту шоочалап каапкаш, Кызылче чоруткаш шуут читкен. Клубтуң херекселдери ажыглал чок, үрелип-буступ, чидип турар. Ол клубту келир кышка белеткээри шуут уттундурган. Сарыгларның дедир келир, келбези ам үеде билдинмес болуп турар.

Колхозтуң клубунуң ажылы ынчаар чорбастаан, клуб шуут шоочалатынган турда, ол бүгүнү чогуур өйүнде узуткааш, клубтуң ажылын сегидер, ону культураның ёзулуг одаа болдурар чорукту районда культура-чырыдыышкын албан черинин инспектору эш Уланова кандыг-даа хемчег албайн турары буруу. Ол ышкаш колхозта партийный, комсомолдуң организациялары ынчага дээр клубтуң ажылын катап чаартып тургускаш, ону колхозчу чон ортузунга агитация-массалыг тайылбыр ажылдарны доктаамал чорударын чедип албаан.

Бо талазы-биле шиитпирлиг хемчегларни дарый алыры үстүүде айыткан организациялардан шуут негетинер.

Х. КУҢГАА.

Септелге өки чоруп турар

Чөөн-Хемчик районнуң Хорум-Даг чеди чыл школазы 1953—1954 өөредилге чылынга белеткелин баш бурунгаар ажылдап кылган план ёзугаар чогуур ийүнде эгелээнибиле ажыл ам дүрген темпи-биле чоруп турар.

Чүл дизе, школада 6, интернатта 5 чаа печилерни болгаш 10 өрээлдиг улуг школаның класстарының адакы шалаларының тырыышкынын бүрүн дооскаш, ам чүгле чугайлаар деп турар.

Ол ышкаш 120 орунуң, 60 ажыг парталарның, 20 хире стулдар болгаш табуреткаларның септелгезин бүрүн дооскан. Ынчангаш школаның болгаш интернаттың бүгү-ле кылза чогуур септелгези июль 5-те бүрүн доозулган.

Ам столоваяның, чунар-бажынның септелгезинче кирген. Ында ажылдың темпизи база-ла дүргени-биле чоруп, бүгү-ле септелгени августа эки шынарлыг кылдыр доозар дээш ажыл хайныышкынныг чоруп турар.

Школа септелгезинин ажылынга ында ажылдап турар септекчилер болгаш ажылчыннар Маннай-оол, К. Салба, Семис-оол, Серен-оол, Сенди, Чамбаа олар эн мурнакчы киржип келгеннер.

Ынчалза-даа септелгени чоокку хуусаада чедиишкинниг доозар талазы-биле суму Совединден болгаш колхоз баштаар черинден багай дузалап, аңаа кирер тудуг материалдарын чогуур үезинде сөөрттүп бербейн келгенин маңаа демдеглезе чогуур.

Ынчангаш школаның удавас келир өөредилге чылынга белеткелин чоокку хүннерде доостурар дээш суму Соведи, колхоз баштаар чери шиитпирлиг хемчегларни алыр ужурлуг.

М. СЫНАА.

ЧОННУҢ ХҮНДҮТКЕЛИНДЕ

Комсомолчу Девяткина Кемеровонуң фельдшер-акушер школазын 1949 чылда дооскан. Ол шаандан тура-ла эмчи болурун кончуг күзеп чораан. Өөренип турган училищезин дооскан сөөлүнде, оон бодап чораан изиг күзели боттанган. Ону Тыва автономнуг областың Өвүр районнуң Солчур сумузунда эмнелге салбырының эргелекчизинге ажылдаары-биле чоруткан.

Ажылдап эгелээн баштайгы чылында аңаа улуг бергелер удаа-дараа таваржып тургулаан. Ынчалза-даа кызымаккай чорук, бергелер мурнунга ону торулдурбаан. Ажылдап эгелээ-ле 2 чыл эрткен сөөлүнде ол амыдыралга болгаш ажыл-чорудулгазынга чаңчыга берген. Тыва дылды ол кызымаа-биле өөренип турган.

Эш Девяткина ам Өвүр районнуң Хандагайтыда «Коммунизмче орук» колхозта чаа тургустунган эмнелге салбырының эргелекчизинде ажылдап турар. Ол, чурттакчы чоннуң иштинге янзы-бүрү аарыглардан камгаланырының үндезини—санитар-чырыдыышкынның профилактиктиг хемчегларын кызымаа-биле чорудуп турар.

Комсомолчу эш Девяткина санитария-гигиенаның кижизидилгезин, медицина пропагандазын чүгле суур чурттакчыларының ортузунга эвес, харын-даа мал фермаларында малчыннарның ортузунга база доктаамал чорутпушаан, медицинаның дүрген дузаламчызын мергежилдии-биле көргүзүп турар.

Эш Девяткина кандыг-даа аарыгдан аараан кижилерни дыннангыры-биле хүлээп ап, кичээнгейлиг шинчип, чогум канчалза экил дээрзин оларга билиндирип, эмнедиринин шын чурумун өөредип турар.

Фельдшер эмчи эш Девяткина ындыг эптиг-ээлдек, мергежилдиг болурга, кайы болгандан кижилер ону албан-биле сураглап келир. Мындыг улуг идегел, хүндүткелди ол чоннуң мурнунга ак-сеткилдиг бараан болуушкун-биле чаалап алган.

Эш Девяткина бодунуң тускай эртемин, ажыл мергежилин улам байдакшыдып өстүрер дээш база соксаал чок ажылдап, медицина литературазын, марксизм-ленинизмнин классиктиг чогаалдарын, чечен литератураны үргүлчү номчуп, кызымак өөренип келген.

Ынчангаш медицина ажылдакчызы бүрүзү комсомолчу аныяк эмчи Девяткина ышкаш шак ынчаар аксеткилдиг ажылдаар болза, олар база-ла чонга хүндүткелдиг ажылдакчылар болуп шыдаар дээрзинге кандыг-даа чигзиниг турбас.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Ниитиниң өнчүзүн төлетирер

Улуг-Хем районнуң Ийи-Тал сумуда Жданов аттыг колхозтуң чамдык удуртукчулары болгаш ында партия эге организациязының чамдык кежигүннери көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын үреп, ниитинин өнчүзүн төтчеглээр чоруктар удаа-дараа болуп турар. Моон уламындан колхозтуң 1948 чылдан бээр улустан алыр чүгле мал өрезин ап көөрге, чылгы мал 11 баш, инек мал 6 баш болгаш шээр малдың тодаргай сан түнү билдинмес болуп турар.

Ооң иштинде коммунистер Кудажы 1 аът, 1 казыра, Бодаган 1 аът, Шаннаа 1 аът, 462 рубль, Маскыр-оол 1 аът, Белек 1 инек, Д. Кызыл 1 аът өрелерин каш чылдың иштинде төлевейн турарлар. Анаа колхозчулар Байыр-оол, Сержикей, О. Дакпа, Нарамандып, М. Дакпа, оларга 1—2 баш чылгы малдар мынчага чедир өре болуп онаажыр турар.

Бо малдарны төлетирер болгаш буруулугларны хемчег алыр дугайында колхоз баштаар чери-даа, партия эге организациязы-даа ажыл чоруткайн турар.

Оон ынай, колхозта күш-ажылдың учёт, отчёду экиживейн турар болгаш колхозчуларның ажылга киржилгези ам-даа куду деннелде. Бо чылын 11 кижи чартык чылдың күш-хүннериниң доктааткан минимумун күүсетпээн. Эрткен чылын колхозчуларның ажылдаан күш-хүннеринге тыпсыр ужурлуг 22 тонна тарааны амга чедир төлевейн тургашла харын чамдык кижилерге артыкка берип турар.

Бо бүгү фактылар болза, аныяк колхозту организас, ажыл-агый талазы-биле быжыдарынга шаптык болуп турар.

А. КАРА-ХУНА.

АКШ-тың ажылчы чоннарының амыдырал байдалының баксырааны

Амгы үениң капитализминиң экономиказы болза, ажылчы массаларның ядаралын болгаш хоозуралын, мөлчүлгени күштелдиреринин, кошкак хөгжүлделиг болгаш хамаарылгалыг чурттарны кулданырының аргазы-биле, чаа дайыннарны кыпсырының, шериг бүдүрүлгезин үрдүндүр көвүдедириниң аргазы-биле эвээш санныг бөлүк монополистерниң максималдыг кончаазын хандырар сорулгалыг хөгжүп турар. Амгы үениң капитализминиң кол экономиктиг хоойлузу ындыг.

Амгы үениң капитализминиң кол экономиктиг хоойлузунуң үрегдекчи үүлгедиишкини эн улуг капиталистиг күрүне—АКШ-та эн күштүү-биле илереп турар. Монополияларның холунда капиталдың улуу-биле мөөннетинген чоруу чурттуң иштинин, база ол ышкаш хамаарылгалыг болгаш кошкак хөгжүлделиг чурттарның улустарын кээргел чок мөлчүүрүнге таарымчалыг байдалды тургузуп турар.

Мөлчүлгени күштелдиреринин болгаш Американың ажылчы чоннарының амыдырал байдалынга удур араатанзыг шавыышкынның суурунга үндезилээш, боо-чепсекти эндере бүдүрер чорук АКШ-тың империалистеринге тергиин улуг кончааны берип турар. Америк монополистер болза, шериг бүдүрүлгезин экономиканы үүгле деткиириниң түр чепсээ эвес, харын чурттуң экономиказының доктаамал, эргежок чугула адыры кылдыр көөр ужурлуг деп санап турарлар. Уолл-стриттиң идеязының нептередикчизи болур «Юнайтед стейс ньюс энд Уорлд рипорт» журналдың чоокта чаа миннип медеглээнин ёзугаар алырга шериг бүдүрүлгези келир үеде «үлетпүрнүң эн улуг адыры болур». Шериг бүдүрүлгези кончааларны алырынга эргежок чуугула байдалды тургузуп турар болган төлээде америк монополистер ону оон-даа артык калбартыр деп турар дээрзин Уолл-стриттиң хөй-хөй солуннары болгаш журналдары ажыы-биле бижип турар. Херек кырында, монополияларның кончаазы черле кедергей улуг. Дыка бичеледир көргүскен, албан ёзунуң медээзи-биле алырга безин ол кончаалар эрткен чылын 40, 8 миллиард доллар болган. Ол болза, дайын мурнундагы 1938 чылдындан 12,4 катап хөй болуп турар.

АҚШ-тың бюджеди—ёзулуг-ла дайын бюджеди. 1951—1952 бюджет чылында шериг чарыгдалдары бүгү бюджеттиң 87,6 хуузу болуп турган. АҚШ-та боо-чепсек бүдүрүлгезинге чарыгдалдарның чайгылыш чок өзүп турарын моон адаанда деннелге саннар көргүзүп турар. 1939 чылда АҚШ-тың кижи бүрүзүнге онаажыр шериг чарыгдалы ортумаа-биле 8,3 доллар турган болза, 1951—1952 бюджет чылында — Кореяда АҚШ-тың агресивтиг дайынының эгелээнинин соонда—ол чарыгдал 396 доллар, а 1952—1953 чылда — 500 доллар ашкан.

Экономиканы шериг байдалынга киирген чорук АШҚ-та ажылчы чоннарның байдалын дыка баскырадырынга чедирген. Чуртту милитаризастаарын болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрерин күштелдирбишаан, монополистер калбак улус массаларның амыдыралының ындындала чавыс деннелин улам баксырадып турар. Америк империалистер миллион-миллион ажылчы чоннарны ажыглыг аар качыгдалче болгаш түрегделче киир октап турарлар.

Монополияларның дарлалы ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның күш-ажылының кижизиг эвес, кадыг-берге байдалындан көстүп турар. Капиталистиг бүдүрүлгениң чорудулгазы дээрге ажылчын күштерни араатанзыы-биле үрээриниң чорудулгазы болур. Америк монополиялар ажыл хүнүн үргүлчү узадып, «дер ушта сорар» техниканың эн чаа чедиишкиннерин ажыглааш, бүдүрүлге чорудулгазының күжеиишкинин улгатырып турар. Ажылчыннарның профэвилелиниң бюллетенинге чоокта чаа медеглээнин ёзугаар алырга, фордтуң заводтарында тускай автомат хайгаарыкчыларны ажыглалга киирген. Ол автомат хайгааракчылар болза «ханны соодуп турар, кээргел чок чогаадылгаларның бирээзи болур. Ол аппарат ажыл хүнүнүң дургузунда секунда бүрүзүн хынап көрүп турар; аппарат ажылчынның үүгле могап шылаарын болгаш оон көдүрүп чүктээри чүктүң аар дензизин өөренип көрбейн турар; ол—дулей болгаш үн чок, кадыг-дошкун болгаш кээргел чок машина болур; Фордтуң компаниязы бодунуң сорулгазын—ажылчын бүрүзүнден оон энергиязын сөөлгү дамдызынга чедир ушта соруп алыр дээн сорулгазын—ол аппараттың дузазы-биле боттандырып турар»—деп ол бюллетеньде бижээн.

Шак ындыг кижи шыдаар аргажок чаа машиналар АКШ-тың үлетпүрүнүң хөй-хөй адырларында тургустунган болгаш ажыглатынып турар. Фордтуң заводтарынга хайгааракчы-машиналарны ажыглаанының соонда каш-ла неделя эрткенде конвейерлиг ажылдың калчаалыг дүргедээшкининге шыдаштаан 55 муң ажыг ажылчыннарны заводтардан үндүр октапкан.

Ажылдың күжениишкининиң чайгылыш чок өзүлдези болгаш күш-ажыл камгалалының тоң чугула дүрүмнериниң чок болуп турар чоруу муң-муң ажылчыннарны 35—40 хар четкеш-ле ажыл кылыр аргазын ышкынар, инвалидче шилчидер чорукка чедирер. Күш-ажылдың аарберге байдалының уржуундан чыл бүрүде 20 муң ажылчыннар өлүп турар, 100 муң кижи инвалидтер болуп турар болгаш 2 миллион кижи бертинип-бежелип турар.

Америк ажылчы чоннарның күш-ажылының байдалының баксырааны оларның боттуг ажыл төлевириниң чавызаашкыны-биле каспыржып турар. 1952 чылда АҚШ-та ажылчынның боттуг ажыл төлевири дайын мурнундаазындан үштүң бирээзи хире чавызаан. АҚШ-тың күш-ажыл министерствозунуң дыка эвээжеткен медээ санын ёзугаар алырга безин, ажылчыннарның амыдыралга хереглээр үүлдериниң өртек үнези 1952 чылда ийи катап өскен. Электриктерниң профэвилелиниң медеглеп турар сан түнү бо дугайын кончуг тода көргүзүп турар. Ол сан түнну ёзугаар алырга, 1952 чылда АҚШ-та амыдырал үүлдериниң өртек-үнези дайын мурнундагызындан үш хире катап улгаткан.

Америк империализмниң эртемдээн чалчалары болгаш барыын социалистер АҚШ-та ажылчы чоннарның байдалын янзы-бүрү арга-биле каастаарын оралдажып турар. Ынчалза-даа, АҚШ-тың ажылчы чоннарының амыдырап чурттаар үүлдериниң өртек-үнезин оларның ажыл төлевири-биле дөмейлеп көөрге-ле буржуаз экономистерниң хоп-нүүлү тода апаар. Амыдыралдың минимумун тодаргайлаар ажылды хөй чылдарның дургузунда кылып келген Калифорний университединиң чанында бир комитеттиң санаанын ёзугаар алырга 4 кижилиг өг-бүленин эн бөдүүн амыдыралынга 1951 чылда 4.500 доллар негетинип турган. Ол комитеттиң санап турарын ёзугаар алырга, амыдыралдың эн бөдүүн хевириниң бюджеди дээрге, бир эвес чиик өртектиг кино чуруктуу айда ийи катап көөрүн санаваска культурлуг хереглелдерге болгаш эмчи дузаламчызынга чарыгдал ында шуут көрдүнмейн турар бюджет болур. АҚШ-тың күш-ажыл министерствозунуң чанында статистика бюрозунуң санап турары-биле алырга амыдыралдың деннелин оондаа чавызадыр көрүп турар. Амыдыралдың ол чөгенчиг биче бюджедин америк ажылчыннарның өг-бүлелериниң дыка хөй кезии ажылдап ап шыдавайн турар. Чижекке америк ажылчын Джордж Уивернин өг-бүлезин ап көрээлиңер. Өг-бүленин ээзи—бүдүрүлгеге үр чылдарда ажылдап келген, бодунуң херээнин кайгамчык мастери, мергежилдиг ажылчын. Ол неделяда 65 долларны ажылдап ап турар. Ол түнден чемге, бажын, газ болгаш электри хөлезининге 42 доллар чарыгдатынар. Олча-ажык үндүрүүнге болгаш социал хандырылга талазы-биле дадывырга 8 доллар, камгалал үндүрүүнге 1 доллар, эм садып алырынга болгаш эмчи дузаламчызының төлевиринге 1 доллар 50 цент, а өрелер төлээринге 6 доллар үнер. Транспорт чарыгдалынга, идик-хеп болгаш өске-даа ажыл-агый хереглелдерин садып алырынга чүгле 6,5 доллар арттар. Уивернин өг-бүлезинин ишти бодунуң хереглелдерин чежемейниң-даа кызырып турза, оларга неделя санында 8—10 доллар чедишпейн турар. АҚШ-тың өг-бүлелериниң дөрттүн үжү бо ажылчын өг-бүле ышкаш, амыдыралынга четпес хөренгини ажылдап ап турар.

Национал эвээш кезиктиң ажылчы чоннарының, эн ылангыя негрлериниң амыдырал байдалы оон-даа дора, кижи шыдажыр арга чок берге. Америк монополистер национал эвээш кезикти күш-ажылга кадыгдоошкуну-биле дорамчылавышаан, канчаар-даа аажок улуг кончааларны ап турарлар. Күш-ажыл министерствозунуң санаанын ёзугаар амыдыралдың чылда үнези 3720 доллар болур турбужа, ажылчын негрнин чылда ортумак орулгазы 1471 доллар, негр херээжен кижинин—474 доллар болуп турар.

АҚШ-та калбак хереглелдин бараннарынга өртек чыл-чылда чайгылыш чок өзүп турар. Сөөлгү үеде аъш-чем продуктуларының өртээ онза улгаткан. Чижээ, 1952 чылда АҚШ-та хлеб өртээ 1947 чылдың деннелинден 28 хуу, эттиң—26 хуу, сүттүк—18 хуу, чоннуң эн массалыг продуктузу болур картофельдин—53 хуу улгаткан. Бо чылдың мартта дагаа чуургаларының, хаван эъдинин, консервилериниң, кофениң болгаш өске-даа продуктуларның өртээ дыка бедээн. Ам америк ажылчы чоннарның ап турары аъш-чем продуктуларының өртээ делегейниң ийи дугаар дайынының мурнунда турганыдан 3,3 катап улгаткан.

Ажыл төлевириниң соксаал чок чавызап, өртектин үргүлчү бедип турарының уламындан ажылчы массаларның садып алыр аргалыы үргүлчү кудулап турар. Бүдүрүлгениң профэвилелдериниң конгрессиниң экономистериниң дыка бичелеткен медээ санын ёзугаар алырга безин үүрмектеп садар бараннарга өртектин бедээнинин уламындан америк ажылчы чоннар 1951 чылда өреге бүрүзүнден 300-тен эвээш эвес долларны ышкынган болуп турар. Бүдүрүлгеде капиталистиг мөлчүлге, бедик үндүрүглер болгаш өртектер он-он муң ажылчы чоннарның амыдыралының деннелин аштангы байдалга чедир чавызаткан.

АҚШ-тың ажылчы чоннарының чурттаар оран бажынының байдалы дыка берге. Америк ажылчыннарның болгаш фермерлериниң өг-бүлелери чурттаарынга таарышпас хирлиг, үрелик самдар бажыннарда амыдырап чурттап турарлар. 48 миллион кижи хөй-хөй чылдарның дургузунда оран бажын чок чурттап келген болгаш самдар чадыржыгаштарда чаглактанып чурттап турарлар. Питсбург хоорайның кудумчуларының бирээзинде асфальтылар чарыындан ыш үнүп турганын полисейжи көрүп каан. Топтап көрүп турарга кудумчу алдында куй ышкаш чаглакталчак оңгар чер бар турган болгаш оон чанында кыпсып каан одагдан ыш үнүп турар болган. Бодунда кижизиг байдалбиле чурттап болур бажыңы чок кырган ашак ол оңгар черни чурттаар чер кылдыр дерип алган болган. Ол ашак аңаа 7 чылдың дургузунда агаар бойдустуң берге байдал-

(Төнчүзү 4-кү арында).

Улус төлээлериниң чер-чер хуралдарынга Кыдатта соңгулдалар

ПЕКИН. Ам үеде Кыдаттың дыка хөй районнарында улус төлээлериниң чер-чер хуралдарынга соңгулдалар эрттип турар. «Женьминьжибао» солуннуң июль 20-де медеглээни болза, улус төлээлериниң чер-чер хуралдарынга соңгулдалар Сычуань, Сикан, Гуйчжоу можуларда (Мурнуу-Барыын Кыдат), Фуцзянь можуда (Чөөн Кыдат), Цзянси, Гуандун можуларда (Төп-Мурнуу Кыдат), Ляодун болгаш Гирин можуларда (Соңгу-Чөөн Кыдат) эгелээн. Өске можуларда соңгулдаларга белеткел ажылдары чоруп турар.

Соңгулда мурнуун кампаниязынга чонга соңгулда дүрүмүн тайылбырлап берип турар муң-муң агитаторлар болгаш пропагандистер киржип турар.

Улус төлээлериниң чер-чер хуралдарынга соңгулдаларга чоннуң ылаңгыя хөрөөженнериниң идепейлиг киржилгезиниң дугайын ук солун база медеглээн.

Соңгулдалар эрткилээн районнарда соңгутурган улус төлээлериниң аразында хөй-хөй хөрөөжен чон бар. Сычуань можунуң Веньцзян болгаш Лучжоу деп онза районнарының хөй кижи чурттакчылыг дөрт черлеринге болгаш 19 суурларынга соңгутурган 813 улус төлээлериниң 175-жи хөрөөженнер болган.

(СЭТА).

Студентилерниң Бүгү-делегей конгрезиниң бүдүүзүнде

Конгресс август 27-ден эгелеп Варшавага ажытынар

ПРАГА. Студентилерниң Бүгү-делегей эвилелиниң секретариадының парлалга болгаш информация килдизиниң медеглеп турары болза, августуң 27-ден сентябрь 2-ге чедир Варшавага студентилерниң III Бүгү-делегей конгрези хуралдап эрттер.

Долу эвес медээлерни ёзугаар алырга, ук конгресске 100 хире чурттардан муң ажыг төлээлер болгаш хайгааракчылар олуржур. Ол конгресске Европаның барык бүгү чурттарының студентилериниң төлээлекчилери келир. Азиядан Индияның, Кыдаттың, Индонезияның, Кореяның, Вьетнамның, Бирманың, Малайяның, Таиландының болгаш өске-даа чурттарның студентилериниң төлээлекчилери келир.

Студентилерниң Бүгү-делегей конгрезинге Японияның, Камбоджаның, Камеруннуң, Чилинин, Сальвадорнуң, Гондурастың, Панаманың Парагвайның төлээлери бирле дугаар киржирлер. Латин-америка чурттарының болгаш Австралияның төлээлери ам орукта кел чоруур. Студентилерниң Варшавага болур конгрезинче боттарының студент организацияларының мурнундан келир дыка хөй студентилер аныяктарның болгаш студентилерниң IV Бүгү-делегей фестивалинге база киржирлер.

Конгресс сургуулдарның эргежыктары болгаш амыдырал-хереглелдери дээш демиселге студентилерниң чаңгыс-эвин быжыдарының талазы-биле студентилериниң Бүгү-делегей эвилелиниң (СБЭ-нин) болгаш студентилерниң национал организацияларының сорулгаларын чугаалажып көөр. Эртем-билигни чедип алырының, студентилерниң амыдырал-чурттал газының экономиктиг болгаш социалдыг негелделериниң айтырыгларын, эртем-билигниң реформаларын, өөредилге төнген соонда ажыл-биле хандырарының айтырыгларын, колониялларда болгаш хамаарылгалыг чурттарда студентилерниң байдалын, культура, эртем талазы-биле дуржулга солчуушкунун, студент спорттуң дугайын, студентилерниң парлалгаларының сорулгаларын болгаш өске-даа айтырыгларны конгресстиң комиссияларынга чугаалажып көөр деп бодап турар.

(СЭТА).

Аныяктарның III Бүгү-делегей конгрезинче совет аныяктарның төлээлериниң аттанганы

Аныяктарның III Бүгү-делегей конгрезиниң ажылынга киржирибиле совет аныяктарның төлээлери Москвадан Бухарестиже аттанып үнүпкен. Төлээлериниң составында—аныяк ажылчыннар, колхозчулар, инженерлер, чогаалчылар, эртем ажылдакчылары, артистер, хөй-нииги ажылдакчылары шупту 30 кижи бар.

Төлээлерни ВЛКСМ ТК-ның секретары А. Н. Шелепин удуртуп чоруур.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Корей Улус-Демократтыг Республиканың Улустуң армиязының Кол командылалының июль 23-те медээлээни болза:

Эрткен хүннүң дургузунда Кореяның Улустуң армиязының кезектери болгаш кыдат улустуң эки-турачылары Суденли болгаш Тындерли районга дайзынга удур ол черлеринге ужур-дузалыг тулчуушкуннарны чоруткан.

Улустуң армиязының зениттиг кезектери дайзынның бир самолёдун аңдара аткан болгаш ийи самолётту үрей аткан.

(СЭТА).

Вьетнам Демократтыг Республикада улус чырыдыышкыны

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза:

Вьетнамның информация агентилелиниң медээлээнин ёзугаар алырга, Вьетнам Демократтыг Республиканың тургустунганының соонда 14 миллион вьетнамнар бижикти номчуп, бижип өөренгеннер.

Амгы үеде Вьетнамның хосталган районнарында 3700 эге болгаш 206 ортумак школалар ажылдап турар, ында барык-ла чартык миллион уруглар өөренип турарлар.

Демократтыг республиканың тургустунарынга чедир чоннуң 90 хуузу бижик билбес чораан. Ынчаарда Франциянын колонийжи администрациязының дүжүметтери өөренир техниктиг деп адаар каш санныг школалар турган.

1951 чылдың эгезинде Вьетнам Демократтыг Республикага чоруткан чырыдыышкын талазы-биле реформа болза, үш чергениң школаларынга 9 чылдың халас өөредилгезиниң чаңгыс-аай системазын тургузарын көрген. Бирги чергениң школаларынга өөредилге 4 чыл үргүлчүлээр, ийиги чергениң школаларынга — 3 чыл болгаш үшкү чергеге—2 чыл үргүлчүлээр.

Тускай дыңнадыг саннарны ёзугаар алырга, амгы үеде бирги чергениң школалары суур санында, ийиги чергениң ийи школалары үш районда база үшкү чергениң бир школазы дөрт можуларда ажылдап турар.

Вьетнамның университединде бойдус эртемнериниң, медицинаның, техниканың салыырлары, а ол ышкаш ортумак школаларның башкыларын белеткээр салбырны тургускан.

Француз шериглериниң эжелелинде турар районнарда ортумак школаларга вьетнам дылды даштыкы дыл кылдыр башкылап турда, Вьетнам Демократтыг Республиканың эге школаларындан эгелээш университетке чедир бүгү-ле өөредилге черлеринде кичээлдерни вьетнам дылда чорудуп турар.

(СЭТА).

Улуг күрүнелериниң чугаалажыышкыннары болгаш садыгның хөгжүлдези дээш

Англияның ажылчы чоннарының парламент кежигүннеринге төлээлери

ЛОНДОН. Улуг күрүнелериниң аразында чугаалажыышкыннарны кандыг-даа баштайгы негелделер чокка чорударының чугулазын парламент кежигүннеринге оларның соңгуттурган округтарындан айтыр дээш, база Чөөн-чүк биле Барыын чүктүң аразында садыглажылганы калбартырын негээр дээш, Англияның бүгү-ле булуңнарындан келген чоннуң төлээлери общиналар палатазынга июль 21-де чедип келген.

Крейфордуда (Кент) «Виккерс-Армстрон» деп фирманың ужар-чүүл заводунуң цехтер даргалары ук округтан соңгутурган лейборист Норман Доддс-биле беседалашканнар. 4 муң ажылчыннарлыг цехтер даргаларының комитеди Чөөн-чүк биле Барыын-чүктүң аразында садыгны кандыг-даа кызыгаарлаашкын чокка хөгжүдеринге ханызы-биле сонуургалдыг болуп турар деп олар медеглээннер. Машина тудугжуларының катышкан профэвилелиниң кежигүннери болуп турар цехтер даргалары база-ла Доддска мынча дээннер, чүл дээрге, ол профэвилелиниң бүгү салбырлары улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг байдалды кошкадыр дээш, улуг күрүнелериниң аразында чугаалажыышкыннарны доп-дораан чорударын кыйгырып турар резолюцияларны үстүнде профэвилелиниң бүгү салбырлары сөөлгү үеде хүлээп алган.

Парламент кежигүннери-биле чугаалажыр чорук хүннүң ийи дугаар чартыында бүрүнү-биле үргүлчүлеп турган. 18 шакта парламент кежигүннеринге ажылчы чоннарның 60 төлээлекчилери ужурашкан деп медеглээн.

(СЭТА).

Ливанда парламент соңгулдалары

БЕЙРУТ. Мурнуу Ливанга болгаш Бекаа обласка июль 19-та болуп эрткен парламент соңгулдаларынга соңгукчуларның канчаар-даа аажок эвээш киришкенин Ливанның парлалгазы демдеглеп турар. Чүс-чүс бюллетеньнерни соңгулда хааржактарынга анаа-ла, долдурбайн суккулап каан болган болгаш черни тараачыннарның аразынга хуваап бээриниң дугайында ливан улустун негелделерин база «агрессчи камгалажылганың» системазынга Ливанның киржиринче удур угланган лозунгуларны ук бюллетеньнерде бижип каан болган деп солуннар айтып турар.

«Ас-Сарха» солуннуң медеглеп турары болза, Дейр Мимас суурга (Мурнуу Ливан) соңгулда хааржактарынче «демниг камгалажылганың» төлевилелинге удур удурланыышкынны илередип турар бижиктерлиг долдуртунмаан 60 бюллетеньнерни суккан болган. «Телеграф» солуннуң дамчыдып турары болза, Мурнуу Ливанда Ибль Саки суурга соңгулда хааржактарынче «Демниг камгалажылга сөөзүзин!» деп бижиктиг долдуртунмаан 114 бюллетеньнерни суккан болган. Мурнуу Ливанда Мерджайюм хоорайның районунга шупту 29400 соңгукчулар бүрүткетирген, ынчаарга оларның чүгле 11613-жү бадылаан, ынчалзажок оларның иштинден безин 1586 бюллетеньнер долу үне чок болган. Чонга хлебти бээриниң дугайында, чонну суг-биле хандырарының дугайында негелделер болгаш «агрессчи ортаакы чөөн чүк командылалынга» Ливанның киреринге удурланыышкыннар ук бюллетеньнерде бижитингилээн болгулаан.

«Аль-Хадаф» деп солуннуң медеглеп турарын ёзугаар алырга, июль 12-де Бейрут хоорайның болгаш Мурнуу Ливан областың соңгулда округтарынга эрткилээн парламент соңгулдаларынга база үстүнде ышкаш ындыг чүүлдер туруп турган. Чижелээрге, соңгулдалар сөөлүнде Корар Котраның соңгулда комиссиязы соңгулда хааржактарынче долдуртунмайн суктунган 600 бюллетеньнерни бүрүткээн, ол дээрге ук суурнуң бүрүткетирген соңгукчуларының санынга деп болуп турар.

(СЭТА).

„Шуманның планының“ Францияга хоралыг уржуктары

ПАРИЖ. «Хөмүр даштың болгаш каңның Европа катыжыышкыны» дээр катыжыышкын Францияның экономиказынга улуг соңгуушкунну таварыштырып турар. Францияның дыка хөй хөмүр даш уургайларын «ажык чок-тур» дээш хаттанының дугайын, Францияда каңның өртээнин аартаанының дугайын, Францияның «артык» ажылчын күштерин Бельгияның хөмүр даш уургайларынче чорудар деп турарының дугайын парлалгага моон мурнунда-ла медеглээн болгай. «Шуманның планының Францияга өлүмнүг уржуктарын бадыткап турар чаа-чаа фактыларны сан-хөө бөлүктериниң «Энформасьон» деп органы парлап үндүрген.

«Хөмүр даштың болгаш каңның Европа катыжыышкынының» саңлдарындан Францияда далайлап чүве сөөртүрүнүң хемчээли үргүлчү кызырлып турар. Ажыл-агыйы колдуунда-ла Рурну долгандыр мөөңнетинген хөмүр даштың болгаш каңның «ниити Европа рыногун» ажыдары билек, ол чорук Францияга дораан-на багай саңлдарлыг болган деп ук солун айтып турар. Солуннуң оон ынай демдеглеп турары болза, далайлап чүве сөөртүрүнүң хемчээли бо чылдың ийиги кварталында, эрткен чылдың ол-ла үезинге бодаарга, кезик чедир кызырылган. Ийиги кварталында кылган сөөртүлгениң дөрттүн бир кезээ болуп турар Руанда болгаш Гаврда байдал онза бергедеп турар.

(СЭТА).

Сески область спартакиадазы

Кызылдың «Совет Тыванын беш чыл ою» стадиону июль 26-ның хүнүнде он ийи шактан эгелээш, кежээкиниң тос шакка чедир спортчу көргүзүглер-биле эзлетинип хүнзээн.

Спартакиада оолдарның болгаш ургларның 100 метрге чарыжы-биле эгелээн. Оон сөөлүнде черниң бедиин халыырының маргылдаазы база болган.

Спартакиаданың программазын ёзугаар хүндүскүнүң дөрт шакта национал хүреш. Хүнге хүрертир дадыккан, мөчек-мөчек шыңганнарлыг 64 шыырак мөгелер шөлге девип үнүп келирге, адыш часкаашкыны стадионну долуп турган. Хүрешке көрүкчүлерниң сонуургалы улуг. Мөгелерниң аразында энир чылын болган хүрештиң тиилекчизи Сагды (Эрзин), Барыын-Хемчиктиң шыырак мөгелери Дүктүг-Ары биле Сергештей, Каа-Хемниң мөгелери Решетников биле Лифанов, Кызылдың аныяк болгаш шыырак мөгелери Кумаяк биле Ашак-оол болгаш 1951 чылда область спартакиадазының тиилекчизи Бичел-оол (Чаа-Хөл) болгаш өске-даа хоочун болгаш аныяк шилиндек мөгелер бар.

Хүреш эгелээн. Мөгелер Дүктүг-Ары, Дондуп-оол, Сергештей, Комбу, Данзы-Белек, Намчыл-оол, Дондуп-оол олар онагларын мергежилдиг чараш тудуштар-биле октап турганнар.

Шыңгыы хүрештиң түннелинде шүглүп үнген дөрт шилиндек мөгелер шөлге девип үнүп келгилээн. Дараазында сөөлгү салыш. Комбу (Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозта), Сергештей (Барыын-Хемчик районнуң «Победа» колхозта) олар сегиржип алганнар. Аңаа Комбу шүүлген. Үшкү болгаш дөртү черлерни Данзы-Белек (Чадаана МТС-тиң трактористизи), Дүктүг-Ары (Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозта) үлешкеннер.

• ○ •

Кежээкиниң 7 шакта ол-ла стадионга Кара-Суг (Чаа-Хөл) биле «Искра» (Кызыл) аразында бут бөмбүүнүң талазы-биле эштиң ужуражылгазы болган. Аңаа искрачылар 4:2 санныг тиилээннер.

АКШ-тың ажылчы чоннарының амыдырал байдалының баксырааны

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

дарындан чаглактанып чурттап келген.

Шериг бүдүрүлгелериниң калбарып турарының уламындан АКШ-та чурттал бажыннарының тудуушкуну чыл бүрүде кызырлып турар. 1951 чылда чурттал бажыннарының тудуунуң хемчээли 1950 чылдаазындан 40 хуу эвээли болган. Хөй миллион негрлер чурттал бажыннары-биле шуут хандыртынмаан.

Ажылчы массаларны америк монополистерниң үптээр чоруунга үндүрүглер онза рольду ойнап турар. Үндүрүглер — канчаар-даа аажок улуг шериг чарыгдалдарын дуглаарының кол үнер дөзү болур. Үндүрүглериниң чыл бүрүде өзүп турарының дугайын мындыг саннар хереченнээр. 1940—1941 бюджет чылында Американың ажылчы чоннарындан чыгган үндүрүг 7,9 миллиард доллар турган болза, 1950—1951 чылда—барык-ла 70 миллиард доллар четкен. 1952—1953 чылда АКШ-тың чонундан хавырган үндүрүглер күрүне бюджединиң бүгү орулгаларының 98 хуузу болуп турар.

АКШ-та ажылчы массаларның хоочураан качыгдалы болза ажыл чок чорук болур. Ажылчын болгаш албан хаакчыт дөрт кижи бүрүзүнүң бирээзи ажылчок чорукка таварып турар. Ажыл чоктарның качыгдал, түрегдели бүдүрүлгеде ажылдап турарларның материалдыг байдалынга салдарлыг болуп турар. Бодунуң «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп ажылынга И. В. Сталинның айытканы болза: «Кежигүннери боттарының ажылчын күжүн садарындан ангыда амыдыраар чүзү-даа чок ажылчоктарның курлавыр армиязы бир эвес бар турар болза, ол ажылчоктар ажылчын ангының составынга кирбейн барып шыдавас, бир тээ олар ажылчын ангының составынга кирип турар болганда, оларның түренги байдалы бүдүрүлгеде ажылдап турар ажылчыннарның материалдыг байдалынга салдарлыг болбайн барып шыдавас».

Боо-чепсекти эндере бүдүрери-биле болгаш чуртту милитаризастааары-биле холбашкан өзүп турар аарберге байдалдар болгаш ядаралдар көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилеринге база берге байдалды таварыштырып турар. АКШ-та ажылчы тараачыннарның калбак массалары ядаралдың болгаш аш-түрегделдин коргунчуг байдалында туруп турар.

Иштики рынокта тергиидеп турар америк компаниялар көдээ ажылагыйның чиг-эдинге өртекти үргүлчү чиигедип, үлетпүр бараанларының өртектерин улгатырып турар. Мындыг байдал америк тараачыннарның садып алыр аргалыын дыка кудуладырынга чедирген. Чүгле беш чылдың дургузунда, 1947 чылдан 1952 чылга чедир, фермерлериниң садып алыр аргалыы 25 хуу кудуулаан. Фермерлериниң орулгазы үргүлчү эвээжеп турар. Ол орулгалар 1950 чылда 1949 чылда деңнелиндеп 8 хуу эвээжээн. 1952 чылда фермерлериниң орулгаларының чавызаашкыны уламчылап турган.

Фермерлериниң ядаралының уламна күштелип турар чорудулгазы Американың муң-муң тараачыннарын амыдыралга хереглетинер хөреңги чок болдуруп турар. Он чылдың дургузунда, 1940 чылдан 1950 чылга чедир, фермер ажыл-агыйларның саны барык-ла 750 мунга кызырылган. Чурттап турган черлериндеп түрегделге болгаш аш-чуткө тарадыр сывыртаткан фермерлер ажыл болгаш чиир чем дилеп, Американың оруктары-биле дояап чоруп турарлар. АКШ-та шак ынчаар көжүп чоруур ажылчыннарның саны 2 миллион ашкан.

Американың ажылчы чоннарының амыдыралының шыдажыр арга чок аар-берге байдалы үргүлчү аарыыр болгаш хөй-хөйү-биле өлүр чорукту болдуруп турар. Хоочураар аарыглардан 25 миллион ажыг кижилер аарып турар. Американың ажылчы чоннарының ортузунда туберкулёз, тиф-эпилепсия, хан эвээжээр дистофия болгаш оон-даа өске ындыг социал аарыглар калбаа-биле нептерээн. Делегейниң ийиги дайынының мурнуу чарыында шеригге келдиргеннериниң 50 ажыг хуузу кадыының талазы-биле шериг албанынга таарышпас болганы ол дугайын тодаргай хереченнеп турар. Американың ажылчы чоннарының уруглары өйтап болгаш кадык өзериниң тоң чугула байдалдарны ышкынган. Түрегдел болгаш аш-чут чыл бүрүде 1.250 муң ажыг школачыларны эге школаларда өөредилгезин ара соксаткаш, ажыл дилеп чоруурунче албадап турар. 5 миллион ажыг уруглар самдар чадырларда чаглактанып чурттап турар болгаш кудумчуларга хонуп чоруурлар.

Ажылчы массаларның амыдыралчы эргелеринче империалистиг монополияларның калчаалыг шавыышкынынга харыы кылдыр забастовкаларның, стачкаларның, удурланыышкынныг демонстрацияларның чалгыы Американың бүгү штаттарында өзүп, калбарып турар. АКШ-та забастовкалыг демиселдиң көдүрлүүшкүнүнүң дугайын моон адаанда саннар хереченнеп турар. Делегейниң ийиги дайынынга чедир, сөөлгү беш чылдың дургузунда 5,6 миллион кижи забастовкага киришкен, а дайын сөөлүндеги бирги беш чылда — 15 миллион кижи забастовкага киришкен. 1952 чылда забастовка шимчээшкини рекордчу калбарыышкынга четкен болгаш 3,5 миллион хире ажылчын, албан-хаакчыттарны хаара туткан. Забастовка шимчээшкининиң көдүрлүүшкүнү болза, боо-чепчек бүдүрүлгезиниң болгаш чуртту милитаризастаанының уламындан тывылган ядарал болгаш түрегдел-биле Американың ажылчын ангызы эптешпейн турар болгаш боттарының амыдыралчы эргелери дээш демиселдиң оруунда шиитпирлии-биле туруп турар дээрзин хереченнеп турар.

Өзүп турар забастовка шимчээшкининден корткаш, Америк монополистер ажылчын ангының бодунуң болгаш хереглелдери дээш чорудуп турар демиселин боой тударынга бүгү-ле чепсектерни ажыглап турар. Тафта—Хартлиниң хоойлузу ышкаш, ажылчыннарга удур хөделип турар хоойлуларга реакциялыг чазалгаларны немеп киирерин Уоллстритчи маңгыстар чазактан шыңгыызы-биле негеп турарлар. Ынчалзажок кандыг-даа реакциялыг хоойлулар, кандыг-даа кадыг-шыңгыы хемчег-ялалар мөлчүтүрген массаларның ёзулуг эрге-ажыктары болгаш хереглелдери дээш чорудуп турары ангы демиселин соксадып шыдавас. 1953 чыл болза, Американың ажылчын ангызының забастовкалыг шимчээшкининиң улам көдүрүлгенин көргүскен.

АКШ-тың ажылчы чоннары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле амыдыралдың деңнелин бедидери дээш, демократтыг эргелер болгаш хосталга дээш демиселин күштелдирип турар. Нью-Йорктуң ажылчы чоннарының бо чылын май бирде кылган массалыг митингилери болза, боо-чепсек бүдүрүлдезиниң болгаш чуртту милитаризастаанының аар-берге уржуун америк улус чүктээр дивейн турар, америк улусту дайын авантюразының оруунче киир идери АКШ-тың империализминге чиик эвес болур дээрзин тодаргай көргүскен.

Американың ажылчы чоннарының боттарының амыдыралчы эргеажыктары дээш демисели болза, дайынга удур, тайбың дээш, Кореяда отту соксадыр болгаш делегейниң бүгү улустары-биле найыралдыг, кожа-хелбээ чурттаарының харылзаалары дээш демисел-биле чаңгыс кылдыр катыжып турар.

В. ВОЖЕЙКО.

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

АДА-ИЕЛЕР!

Бодуңарның ургларыңарга кичээнгейлиг болуңар!

Ургларның боостаа, баш аарыыр болгаш температуразы улгадыр, шагзыраар, аакталыр чоруктары тыптып келгенде

Эмчиге дораан-на чедириңер!

Ургларның халдавырлыг аарыглары мынчаар тыптып болур: скарлатина (боостаа аарыы), тифтерия, воспаление легких (өкпениң дегдириишкини), дизентерия (ижин аарыы) болгаш өскедаа аарыглар тыптырындан, ынчангаш ол аарыглардан ургларыңар камгалаңар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын Бажыны.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7 ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң эралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң — 3—88; харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 4—98; иштики информация, бухгалтерияның — 3 — 65

ТС02059 Облкүүскомнуң типографиязы.